

Rapport till FN:s
kommitté för barnets
rättigheter inför
kommitténs lista med
frågeställningar till
Sverige inför dess sjätte
och sjunde rapportering,
2020-02-27

Innehåll

Eventuell text

Innehåll	2
Inledning.....	1
Viktiga steg för stärkande av barnets rättigheter sedan förra granskningen	1
Barnombudsmannens arbete 2015-2019	1
1. Allmänna åtgärderna för genomförandet	3
1.1 Lagstiftning	3
1.1.1 Förslag på fråga till Sverige	4
1.2 Resursfördelning	4
1.2.1 Förslag på fråga till Sverige	5
1.3 Samordning	5
1.3.1 Förslag på fråga till Sverige	6
1.4 Oberoende övervakning.....	6
1.4.1 Förslag på fråga till Sverige	7
1.5 Utbildning/kunskapsspridning	8
1.5.1 Förslag på fråga till Sverige	9
1.6 Datainsamling/statistik	9
1.6.1 Förslag på fråga till Sverige	9
1.7 Nationell strategi för barnets rättigheter	10
1.7.1 Förslag på fråga till Sverige	10
2. Grundprinciperna	10
2.1 Icke-diskriminering.....	10
2.1.1 Förslag på fråga till Sverige	12
2.2 Barnets bästa	12
2.2.1 Förslag på fråga till Sverige	13
2.3 Respekt för barnets åsikter.....	13
2.3.1 Förslag på fråga till Sverige	14
2.4 Rätten till liv, överlevnad och utveckling.....	15
2.4.1 Förslag på fråga till Sverige	16
3. Medborgerliga rättigheter och friheter	16
3.1 Rätt till medborgarskap.....	16
Statslöshet.....	16
Barn som är svenska medborgare som befinner sig utomlands.....	16
3.1.1 Förslag på fråga till Sverige	17
4. Våld mot barn.....	17
4.1 Tortyr och annan grym eller förnedrande behandling eller bestraffning.....	17
4.1.1 Förslag på fråga till Sverige	18
4.2 Övergrepp och vanvård	19
Våld i hemmet	20
Våld på institutioner och vid andra placeringar	20

4.2.1	Förslag på fråga till Sverige.....	20
4.3	Sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp	21
4.3.1	Förslag på fråga till Sverige.....	21
4.4	Barnets rätt till skydd mot alla former av våld	22
4.4.1	Förslag på fråga till Sverige.....	22
4.5	Våld i närmiljön.....	23
4.5.1	Förslag på fråga till Sverige.....	23
5.	Familjemiljö och alternativ vård	23
5.1	Barn som berövats sin familjemiljö	23
5.1.1	Förslag på fråga till Sverige.....	25
5.2	Vårdnadstvister.....	25
5.2.1	Förslag på fråga till Sverige.....	26
5.3	Familjeåterförening.....	26
5.3.1	Förslag på fråga till Sverige.....	27
6.	Funktionsnedsättning, grundläggande hälsa och välfärd	27
6.1	Barn med funktionsnedsättning	27
6.1.1	Förslag på fråga till Sverige.....	29
6.2	Hälsa och hälso- och sjukvård	29
6.2.1	Förslag på fråga till Sverige.....	30
6.3	Psykisk hälsa	30
6.3.1	Förslag på fråga till Sverige.....	32
6.4	Levnadsstandard	32
6.4.1	Förslag på fråga till Sverige.....	33
7.	Utbildning, fritid och kultur	34
7.1	Rätten till utbildning	34
7.1.1	Förslag på fråga till Sverige.....	35
7.2	Rätten till fritid.....	35
7.2.1	Förslag på fråga till Sverige.....	36
8.	Särskilda skyddsåtgärder	37
8.1	Asylsökande barn och flyktingbarn	37
8.1.1	Förslag på fråga till Sverige.....	40
8.2	Fakultativa protokollet om barn i väpnad konflikt... Fel! Bokmärket är inte definierat.	
8.2.1	Förslag på fråga till Sverige.....Fel! Bokmärket är inte definierat.	
8.3	Fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi	41
8.3.1	Förslag på fråga till Sverige.....	41
8.4	Rättskipning för unga lagöverträdare	42
8.4.1	Förslag på fråga till Sverige.....	43
8.5	Brottsoffer och vittnen till brott.....	43
8.5.1	Förslag på fråga till Sverige.....	44
9.	Ratifikation av det fakultativa protokollet om ett klagomålsförfarande	44
9.1.1	Förslag på fråga till Sverige.....	44

Inledning

Barnombudsmannen är en statlig myndighet som bildades 1993 med uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter och intressen utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen. Barnombudsmannen är en oberoende nationell institution för barnets rättigheter som bevakar hur barnkonventionen efterlevs i samhället och driver på genomförandet i kommuner, landsting/regioner och myndigheter. Vi ska uppmärksamma brister i tillämpningen av barnkonventionen och föreslå förändringar i lagar och förordningar.

Barnombudsmannen har regelbunden dialog med barn och unga, särskilt i utsatta situationer, för att få kunskap om deras villkor och vad de tycker i aktuella frågor.

Viktiga steg för stärkande av barnets rättigheter sedan förra granskningen

I januari 2015 granskade FN:s kommitté för barnets rättigheter (FN:s barnrättskommitté) hur Sverige arbetar med genomförandet av FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Sedan dess har ett antal viktiga åtgärder vidtagits av regeringen:

Den 13 juni 2018 röstade riksdagen för att barnkonventionen ska bli svensk lag. Denna lag trädde ikraft 1 januari 2020. Samtidigt beslutades att en översyn av hur svensk lagstiftning och praxis stämmer överens med barnkonventionen skulle genomföras.¹ Som stöd för rättstillämpare har en vägledning för hur barnkonventionen kan tolkas och tillämpas i Sverige tagits fram.²

Sverige åtog sig 2016 att vara vägvisarland i det globala partnerskapet mot våld mot barn inom Agenda 2030 och regeringen stod värd när det första globala toppmötet mot våld mot barn arrangerades 2018.

Riksdagen har också antagit ett flertal lagar som går i barnkonventionens anda. Bland annat har sexualbrottslagstiftningen skärpts när det gäller brott begångna mot barn, inklusive barnpornografibrottet. Även barn som bevittnar våld kommer i framtiden att ses som målsägande inom straffprocessen och därmed få större möjlighet till upprättelse när det nya brottet barnfridsbrott införs.

Barnombudsmannens arbete 2015-2019

Under perioden sedan Sveriges förra granskning har Barnombudsmannen haft fokus på olika områden där barn lever i en särskilt utsatt situation i Sverige. Det har varit barn som utsätts för kränkningar och trakasserier i skolan, barn med funktionsnedsättningar, barn som sökt asyl i Sverige, barn i hemlöshet, barn som bor i särskilt utsatta områden, barn i den sociala barnvården, barn som lever i miljöer där personer rekryteras till våldsbejakande islamistisk extremism (inklusive barn med egen erfarenhet av detta) och ensamkommande barn som försvinner.

---

¹ Dir. 2018:20 Kartläggning av hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med barnkonventionen.

² Ds 2019:23 Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Utifrån alla våra granskningar kan vi genomgående identifiera vissa brister i tillämpningen av barns rättigheter i Sverige idag. Det handlar sammanfattningsvis om att barn inte fullt ut ses som rättighetsbärare – barn kommer inte tals, deras åsikter beaktas inte, föräldrar och andra vuxnas rättigheter väger tyngre än barns, barnets bästa används inte som ett tillvägagångssätt och barnets möjligheter till upprättelse vid rättighetskränkningar är svår, i vissa fall omöjlig. Dessutom återstår det problem som FN:s barnrättskommitté har identifierat sedan den första granskningen av Sverige 1993 – det finns stora skillnader i hur barns rättigheter tillgodoses utifrån var i landet barnet bor. Den bristande likvärdigheten är genomgående i alla frågor som Barnombudsmannen granskar. Baserat på vad våra analyser har vi föreslagit relevanta förändringar till regeringen.

Det har under de år som gått sedan den senaste granskningen också blivit allt mer tydligt hur vi lever i en ny värld med nya utmaningar när det gäller efterlevnaden av barnkonventionen – utmaningar som inte var aktuella vid konventionens tillkomst men där vi nu måste anpassa tolkningen av konventionen till barnens värld som den ser ut idag. Detta gäller till exempel den konstant ökande närvaron av barn på internet och sociala medier, vilket ger upphov till såväl möjligheter som risker för barn. Barn tas med av sina föräldrar till konfliktzoner, de bor i eller föds in i riskfyllda situationer där barnets rätt till hälsa och skydd inte är tillgodosedd, och inte heller rätten till identitet eller medborgarskap. Å andra sidan så framhåller barnkonventionen barnets rätt till sina föräldrar. I dessa fall måste nya sätt att tolka barnkonventionen och principen om barnets bästa utvecklas.

1. Allmänna åtgärderna för genomförandet

1.1 Lagstiftning

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015 (punkt 8)

Kommittén uppmanar konventionsstaten att skynda på den utredning som tillsattes i mars 2013 och att vidta alla nödvändiga åtgärder för att nationell lagstiftning fullt ut ska överensstämma med konventionen och att konventionen vid konflikt alltid ska väga tyngre än bestämmelser i nationell lag.

Sedan 1 januari 2020 gäller barnkonventionen som svensk lag. Lagen har samma tyngd som andra lagar och någon företrädesregel finns inte inskriven. Vanliga juridiska tolkningsregler ska gälla vid en eventuell konflikt mellan barnkonventionen och andra lagar.³

Barnrättighetsutredningen genomförde en granskning av hur barnets rättigheter tillgodoses i praktiken inom fyra viktiga områden.⁴ Utredningen kom till slutsatsen att det fanns stora brister inom alla fyra områden när det gäller uppfyllandet av barnets rättigheter. I synnerhet identifierades dessa tre brister genomgående:

- Barn ses inte som rättighetsbärare;
- Barnets bästa används inte som ett tillvägagångssätt i beslutsfattandet;
- Barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i beslut tillgodoses inte.

Utifrån dessa slutsatser lämnade utredningen förslag på att bestämmelser om barnets bästa och barnets rätt att komma till tals skulle föras in i förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen samt att de bestämmelser som redan finns om dessa rättigheter förtydligas i utlänningslagen och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Dessa lagförslag har regeringen dock inte gått vidare med än.

Utredningen föreslog förutom en inkorporering av barnkonventionen att vissa andra åtgärder skulle vidtas för att säkerställa att barnets rättigheter fullt ut tillgodoses. Mer om dessa förslag nedan under avsnitt 1.4 och 1.5.

En viktig faktor till att till exempel barnets bästa inte används som ett tillvägagångssätt i beslutsfattande, är att det inte finns beskrivet i förarbetena till lagar som har skrivningar om barnets bästa, hur dessa prövningar ska gå till och hur barnets bästa ska viktas mot andra intressen.⁵ I propositionen till inkorporering av barnkonventionen skriver regeringen att detta kommer att bli bättre när konventionen har blivit lag. Barnombudsmannen har dock noterat att i utredningar som har presenterat sina förslag även efter att riksdagen beslutat att barnkonventionen ska bli lag, saknas ofta ett barnrättsperspektiv och relevanta hänvisningar till barnkonventionen.

Regeringen var tydligt i sin proposition om inkorporering att Sverige ska fortsätta transformera in delar av barnkonventionen i relevant lagstiftning. I maj 2018 tillsatte regeringen en utredning, Barnkonventionsutredningen, som har i uppdrag att analysera

³ Prop 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.

⁴ Migrationsverkets hantering av barn som söker asyl med sina föräldrar, socialtjänstens hantering av barn som bevittnar våld i nära relationer, socialnämndens beslut om stöd till personer med funktionsnedsättningar enligt lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), samt tingsrättens bedömning i ärenden där barn blivit utsatta för våld av en närstående (förälder).

⁵ SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag. Sid 321.

hur svensk lag och praxis stämmer överens med artikel 1-42 i barnkonventionen.⁶ Utredningen ska presentera sina slutsatser i november 2020. Utredningens slutsatser ska ligga till grund för det fortsatta transformeringsarbetet, även om utredningen i sig inte ska ge några förslag på lagändringar.

1.1.1 Förslag på fråga till Sverige

- Hur avser regeringen gå vidare med transformeringsarbetet, för att säkerställa att alla lagar stämmer överens med barnkonventionen?
- Hur avser regeringen följa rättsutvecklingen så att inkorporeringen av barnkonventionen får det genomslag som det är tänkt, i synnerhet i kommuner och regioner?
- Hur avser regeringen säkerställa att barnkonventionen och ett barnrättsperspektiv finns med i statliga utredningar och förarbeten till kommande lagförslag?

1.2 Resursfördelning

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 10

- Kommittén rekommenderar att konventionsstaten
  - a) i sin nästa periodiska rapport till kommittén lämnar specifik information, i siffror och procent, om den nationella budgeten när det gäller genomförandet av konventionen,
  - b) utformar statens budget utifrån ett barnrättsperspektiv genom att införa ett system för att kontrollera fördelningen och användningen av resurser för barn i hela budgeten,
  - c) gör bedömningar av hur "barnets bästa" beaktas vid investeringar eller budgetnedskärningar i någon sektor och bedömer konsekvensen av sådana investeringar eller budgetnedskärningar för både flickor och pojkar.

Regeringen har ännu inte presenterat en sammanställd barnrättsbudget i sina budgetpropositioner sedan den senaste granskningen av kommittén. Resurserna som tilldelas barnrättsarbetet fördelas över olika budgetområden och det finns inte någon överblick över hur stor del av budgeten som totalt går till barnrättsarbetet.

Det finns ett särskilt politikområde i statens budget som går under benämningen "Barnrättspolitik". Detta politikområde innefattar Barnombudsmannens verksamhet samt utgifter för att förverkliga barnkonventionen i Sverige. De flesta regeringsuppdrag Barnombudsmannen får kommer från detta anslag. För 2020 är anslaget till Barnombudsmannen 26 miljoner kronor och anslaget för att förverkliga barnkonventionen 22 miljoner kronor.⁷ Anslaget till Barnombudsmannen har ökat med 2 miljoner sedan 2016. Anslaget för att förverkliga barnkonventionen har minskat – 2016 var det 34 miljoner⁸

⁶ Dir. 2018:20 Kartläggning av hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med barnkonventionen.

⁷ Prop. 2019/20:1 Budgetpropositionen för 2020. Utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Kapitel 7.

⁸ En anledning till det höga anslaget 2016 var att Barnombudsmannen fick ett särskilt uppdrag om att utveckla en webbportal om barnkonventionen för barn.

kronor.⁹ Utifrån regeringens budget går det inte att utläsa om en prövning av barnets bästa har genomförts innan den lades fram.

Under hösten 2019 och vintern 2020 har en stor diskussion förts i Sverige om bristande resurser inom välfärden. Kommuner och regioner har påtalat till regeringen och i media att de har ett trångt ekonomiskt läge och därför tvingas till neddragningar som bland annat berör barn, främst inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och skolan.

1.2.1 Förslag på fråga till Sverige

- Hur avser regeringen säkerställa att en prövning av barnets bästa görs inom budgetprocessen, i synnerhet när medel ska omfördelas eller eventuella nedskärningar ska beslutas om?
- Hur avser regeringen stötta kommuner och regioner för att säkerställa att barns rättigheter tillgodoses likvärdigt över landet trots skillnader i ekonomiska förutsättningar?

1.3 Samordning

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 12

Kommittén rekommenderar att konventionsstaten inrättar en högnivåmekanism med ett tydligt mandat och med befogenhet att säkerställa likvärdig tillgång till alla rättigheter på regional och kommunal nivå, och avsätter nödvändiga mänskliga, tekniska och ekonomiska resurser för att detta ska fungera effektivt.

FN:s barnrättskommitté har sedan Sverige granskades första gången uttryckt oro för de stora skillnader som finns vad gäller efterlevnaden av barnkonventionen på regional och lokal nivå – det är oacceptabelt utifrån konventionen att det beror på var i landet du bor om du får dina rättigheter tillgodosedda eller inte.

Regeringen har inte inrättat någon högnivåmekanism för att säkerställa likvärdig tillgång till rättigheterna, som kommittén rekommenderade 2015.

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)¹⁰ har sedan 2011 genomfört enkäter med sina medlemmar vartannat år för att följa utvecklingen av arbetet med barns rättigheter på lokal och regional nivå. Samma sju frågor har ställts varje gång. 2019 svarade samtliga 20 regioner samt 227 av 290 kommuner. Av resultaten kan utläsas att antalet beslut om att arbeta utifrån barnkonventionen, regeringens strategi eller med barnkonsekvensanalyser har minskat något, medan andelen svarande som har inrättat någon form av funktion för samordning av barnrättsarbetet i kommunen/regionen har ökat.¹¹

Barnombudsmannen har, som beskrivs mer detaljerat nedan i kapitel 1.5, haft ett regeringsuppdrag om att stärka kunskapen om barnets rättigheter hos kommuner och regioner. I uppdraget tar regeringen upp den kritik om regionala och lokala skillnader i uppfyllandet av barnkonventionen som FN:s barnrättskommitté uttryckt.¹²

⁹ Prop. 2015/16:1 Budgetpropositionen för 2016. Utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Kapitel 8.

¹⁰ Tidigare Sveriges Kommuner och Landsting (SKL).

¹¹ Sveriges Kommuner och Regioner. Enkätredovisning – lokalt och regionalt beslutsfattande om barnets rättigheter 2019.

¹² S2016/07874/FST Uppdrag att stödja arbetet med att säkerställa tillämpningen av barnets rättigheter i kommuners och landstings verksamheter.

2019 fick länsstyrelserna ett uppdrag att stödja arbetet med att säkerställa den praktiska tillämpningen av barnets rättigheter i kommuner och regioner. Uppdraget ska genomföras i samverkan med Barnombudsmannen och slutredovisas 31 mars 2021.¹³

Barnombudsmannen har också haft, tillsammans med Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), ett uppdrag om att sprida kunskap om ett barnrätts- och ungdomsperspektiv i kommuner och regioner.¹⁴

Sverige är ett land som är mycket decentraliserat. Det finns 290 kommuner och 21 regioner, som i många fall har huvudansvaret för hur barnets rättigheter efterlevs i praktiken. Då dessa är självständiga, är det svårt att få en helhetsbild av hur efterlevnaden ser ut över hela landet. Myndigheter som Barnombudsmannen som gör olika undersökningar är ofta utlämnade till den välvilja som finns hos kommuner och regioner att svara på enkäter eller riktade frågor. Det är högst ovanligt att få svar från samtliga aktörer. Som exempel genomförde Barnombudsmannen en kartläggning av kunskapsnivån, genom en enkät, inför starten av kunskapslyftet hösten 2016. Då svarade 16 av 21 regioner och 189 av 290 kommuner på enkäten.¹⁵

1.3.1 Förslag på fråga till Sverige

- Hur avser regeringen att arbeta för att minska de kommunala och regionala skillnaderna när det gäller tillämpningen av barnets rättigheter i Sverige?

1.4 Oberoende övervakning

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 14

. Mot bakgrund av kommitténs allmänna kommentar nr 2 (2002) om den roll oberoende institutioner för mänskliga rättigheter har när det gäller att främja och skydda barnets rättigheter, rekommenderas konventionsstaten att vidta alla lämpliga åtgärder för att ge Barnombudsmannen mandat och lämpliga resurser för att kunna ta emot, utreda och hantera klagomål från barn på ett sätt som präglas av lyhörddhet inför barnet, för att kunna garantera barnets integritet och skydd och för att kunna vidta övervaknings-, uppföljnings- och kontrollåtgärder när det gäller barn som utsatts för kränkningar. Kommittén rekommenderar också att konventionsstaten stärker Barnombudsmannens oberoende.

Genom kontakter med allmänheten, både barn och vuxna, och de frågor från professionella som inkommer till myndigheten får Barnombudsmannen viktig kunskap. Vi genomför studier på generell nivå och granskar enskilda ärenden från ett strukturellt perspektiv. Dels för att kunna bevaka hur Sverige lever upp till sina åtaganden men också för att bedöma om brister i överensstämmelsen med barnkonventionen beror på lagstiftningen i sig eller på brister i tillämpningen. Våra rättsliga befogenheter används för att säkerställa en fördjupad dialog med kommuner, regioner och myndigheter. Barnombudsmannen lämnar förslag på lagändringar och andra åtgärder för att säkerställa att nationell lagstiftning överensstämmer med barnkonventionen. Vi saknar däremot möjligheter att agera i enskilda ärenden annat än genom att använda dessa som underlag för att lyfta principiella frågor.

¹³ A2019/01274/MRB Uppdrag att samordna och utveckla länsstyrelsernas tillämpning av barnets rättigheter samt stödja arbetet med att säkerställa tillämpningen av barnets rättigheter i kommuner och landsting. Se även regeringsbeslut F2019/04079/SFÖ mfl Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende länsstyrelserna. Punkt 3 B.13.

¹⁴ U2014/3843/UC Uppdrag om barnrätts- och ungdomsperspektiv.

¹⁵ Barnombudsmannen. Kartläggning inom uppdraget Kunskapslyftet. 2017.

Barnrättighetsutredningen konstaterade i sitt betänkande brister i genomförandet av barnkonventionen och problem för barn i utövandet av rättigheterna och föreslog därför att regeringen skulle utreda om Barnombudsmannen bör ges möjlighet att föra talan för enskilda i de fall frågan är av särskild betydelse för rättstillämpningen.¹⁶ Regeringen har ännu inte gått vidare med detta förslag.

2016 publicerade Barnombudsmannen en rapport¹⁷ där vi granskade barns och ungas klagomöjligheter. Rapportens slutsats var att det finns många instanser som kan ta upp och driva rättighetskränkningar vad gäller barn. Det finns dock ett antal problem med dessa:

- Ingen instans har ett övergripande ansvar för kränkningar som rör alla rättigheter i konventionen, utan endast någon del av konventionen
- Barnet kan inte själv vända sig till de flesta instanser utan dessa kräver vårdnadshavarens samtycke till att starta utredning. I många fall kan utredningar startas utan samtycke från barnet i fråga;
- De flesta instanser är inte anpassade till barn och personal saknar kompetens vad gäller barnets rättigheter;
- De flesta instanser är okända för barn som skulle kunna ha nytta av dem;
- I vissa instanser har barnet inte möjlighet att få upprättelse, eller ett beslut ändrat, utan kritik och rekommendationer riktas mot verksamheten som begått rättighetskränkningen.

Unicef genomförde en liknande granskning 2017 och kom till samma slutsatser.¹⁸

I vår rapport för vi också fram förslaget att Barnombudsmannen får i uppdrag att utreda och besluta i enskilda ärenden, företräda barn och unga i domstol och agera ombud i en process enligt tredje tilläggsprotokollet (när Sverige har ratificerat detta). Även Unicef föreslår i sin rapport ett liknande mandat för Barnombudsmannen.

Under 2019 presenterades ett förslag på att inrätta en oberoende institution för mänskliga rättigheter i Sverige, i enlighet med Parisprinciperna. Institutionen föreslås få ett liknande mandat som Barnombudsmannen, men utifrån alla internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. Institutionen ska inte kunna ta emot enskilda klagomål. Det är inte tydligt i förslaget till institutionen hur samarbetet med Barnombudsmannen ska ske eller hur det ska säkerställas att myndigheternas arbete inte överlappar varandra. Detta har lämnats till de båda institutionerna att lösa själva.¹⁹

1.4.1 Förslag på fråga till Sverige

- Hur avser regeringen säkerställa att barn och unga har möjlighet att föra fram klagomål och få upprättelse när deras rättigheter utifrån barnkonventionen kränks?
- Avser regeringen att ge Barnombudsmannen ett utökat mandat för att ta emot, utreda och besluta i enskilda ärenden som rör rättighetskränkningar mot barn?
- Hur avser regeringen att tydliggöra rollerna och samarbetet mellan Barnombudsmannen och den nya institutionen för mänskliga rättigheter?

---

¹⁶ SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag. Sid 328 f.

¹⁷ Barnombudsmannen. Barn och ungas klagomöjligheter. 2016.

¹⁸ Unicef. Hur ska barn i Sverige få upprättelse när deras rättigheter kränks?.2017.

¹⁹ Ds 2019:4 Förslag till en nationell institution för mänskliga rättigheter i Sverige.

1.5 Utbildning/kunskapsspridning

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015

Ingen specifik rekommendation

Barnombudsmannen fick 2015 ett uppdrag från regeringen att vidta kunskapshöjande insatser för barn och unga om deras rättigheter och vad de innebär i praktiken både inom skolan och inom andra området. Uppdraget varade mellan 2015 och 2018 och innefattade att skapa en webbaserad portal med information, färdiga lektionsupplägg och lärarhandledning, för att underlätta skolans undervisning om barnets rättigheter.²⁰ Webbportalen, kallad Minarättigheter.se, lanserades hösten 2018.

Hösten 2018 genomförde också Barnombudsmannen en enkätundersökning av barns kunskap om barnkonventionen. Undersökningen genomfördes med elever i årskurs 5 och 8. 2008 genomfördes en liknande undersökning. Då kände vart femte barn till barnkonventionen. 2018 hade detta avsevärt förbättrats – nästan vartannat barn känner till barnkonventionen. Ytterligare en sjättedel har hört talas om den. 42 procent av de svarande barnen i dessa två grupper uppgav att de har en djupare kunskap och vet med säkerhet vad barnkonventionen handlar om.²¹

Barnrättighetsutredningen konstaterade i sin granskning att det bland professionella som ska fatta beslut som rör barn finns otillräcklig kunskap om barnkonventionens rättigheter, särskilt om vad grundprinciperna innebär och hur de ska realiseras i rättstillämpningen. Vidare konstaterade utredningen att för att ett barnrättsbaserat synsätt ska få genomslag i beslutsfattande, och för att barn ska erkännas som rättighetsbärare, behöver det finnas barnrättskompetens inom myndigheter och andra verksamheter.²²

Utifrån ett förslag från Barnrättighetsutredningen gav regeringen 2017 Barnombudsmannen två treåriga uppdrag om att genomföra ett kunskapslyft kring barns rättigheter. Ett uppdrag fokuserade på att ge stöd till kommuner och regioner för att de skulle kunna stärka sitt barnrättsarbete. Det andra uppdraget handlade om att stötta särskilt utvalda myndigheter i deras arbete med barnkonventionen.²³ Det sistnämnda uppdraget omfattade från början sex²⁴ utvalda myndigheter, som också fick egna uppdrag från regeringen. Under uppdragets gång har antal myndigheter utvidgats för att i slutet av uppdragstiden omfatta 17 myndigheter²⁵. För sju av dessa fortsätter uppdraget även under 2020.

En myndighet som inte ingår i kunskapslyftet är Domstolsverket, som stöttar domstolväsendet i Sverige. Domstolsverket arbetar bland annat med kompetensutveckling för personal inom Sveriges domstolar.

²⁰ S2015/06288/FST Uppdrag att vidta kunskapshöjande insatser för barn och unga om sina rättigheter.

²¹ <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/i-media/nyheter/2018/barns-kunskap-om-sina-rattigheter-har-okat/> (hämtad 2019-12-09).

²² SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag. Sid 333.

²³ S2016/07874/FST Uppdrag att stödja arbetet med att säkerställa tillämpningen av barnets rättigheter i kommuners och landstings verksamheter, samt S2016/07875/FST Uppdrag att stödja arbetet med att säkerställa tillämpningen av barnets rättigheter i statliga myndigheters verksamhet.

²⁴ Migrationsverket, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Skolverket, Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse.

²⁵ De som har tillkommit är Inspektionen för socialförsäkringen, Inspektionen för vård och omsorg, Skolinspektionen och Specialpedagogiska skolmyndigheten 2018 samt Boverket, Jämställdhetsmyndigheten, Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten, Myndigheten för civilsamhälles- och ungdomsfrågor, Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten 2019.

1.5.1 Förslag på fråga till Sverige

- Hur avser regeringen säkerställa att barn har kunskap om sina rättigheter?
- Hur avser regeringen säkerställa fortsatta kunskapshöjande insatser riktade till professionella med ett långsiktigt perspektiv?
- Hur avser regeringen säkerställa att barnkonventionen kommer in som ett obligatoriskt moment på grundutbildningar för relevanta professioner (till exempel jurister, socionomer, läkare, polis, lärare, förskollärare)?
- Hur avser regeringen säkerställa att domare och nämndemän får relevant kompetensutveckling om barnkonventionen?

1.6 Datainsamling/statistik

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015

Ingen rekommendation

Barnombudsmannen har i sitt uppdrag att samla kunskap och sammanställa statistik om barns och ungas levnadsvillkor. Barns behov och förutsättningar är föränderliga över tid och en helhetsbild av barns levnadsvillkor behövs för att kunna fatta beslut och göra prioriteringar som rör barn. Det finns ett antal kvantitativa undersökningar i Sverige där barn får beskriva sina levnadsvillkor på olika områden. Barnombudsmannen tycker att detta är bra, men anser att mer behöver göras för att garantera barnets rätt till delaktighet på en övergripande nivå.

Alla barn omfattas inte alltid av statistiken, vilket ofta gäller barn i särskilt utsatta grupper. Särskilt yngre barns syn på sina villkor saknas i stor utsträckning i strukturerade undersökningar. Det krävs därför att metoder utarbetas så att även yngre barn görs delaktiga i undersökningar kring barns levnadsvillkor. Det gäller även barn med funktionsnedsättning, där det idag saknas en gemensam nationell definition av vilka som ingår i gruppen. SCB har dock fått i uppdrag att ta fram en definition som kan användas som grund för nationell statistik och undersökningar som ska redovisas den 28 februari 2021.²⁶ Detta kan förhoppningsvis stärka möjligheten att ge en samlad statistisk bild av levnadsvillkoren för barn och unga med funktionsnedsättning.

Utmaningar med ökat bortfall i urvalsundersökningar på senare år gör även att mindre grupper som barn med ensamstående föräldrar, barn med utländsk bakgrund och barn som har en funktionsnedsättning ibland blir för små för att kunna redovisas. Detta är idag en realitet i Undersökningarna av barns levnadsförhållanden (Barn-ULF), som är en viktig undersökning i den meningen att den berör barnets levnadsvillkor inom många olika områden och besvaras direkt av barnet i dess hemmiljö.²⁷ En central del i detta arbete är att säkerställa ett tillräckligt stort och representativt urval i undersökningar för att meningsfulla jämförelser mellan viktiga grupper ska kunna göras.

1.6.1 Förslag på fråga till Sverige

- På vilket sätt avser regeringen att säkerställa att Sverige kan följa upp hur alla barns mänskliga rättigheter tillgodoses, inklusive barn i utsatta situationer?

²⁶ S2019/02245/FST Uppdrag avseende statistik om levnadsförhållanden för personer med funktionsnedsättning.

²⁷ <https://www.scb.se/vara-tjanster/bestalla-mikrodata/vilka-mikrodata-finns/individregister/barns-levnadsforhallanden-barn-ulf/> (hämtad 2020-02-07).

1.7 Nationell strategi för barnets rättigheter

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015

Ingen rekommendationer

2010 antog riksdagen Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige.²⁸ Strategin omfattar nio punkter som barnrättsarbetet i Sverige ska utgå ifrån. Mycket arbete har gjorts, och görs, utifrån strategin. Strategin har dock inget tidsperspektiv på hur länge den gäller, ingen konkret handlingsplan finns kopplat till den och den har inte heller ett tydligt uppföljningssystem.

Sedan 2010 har mycket hänt på barnrättsområdet i Sverige, inte minst i och med inkorporeringen av barnkonventionen. Det har dock inte kommit någon ny strategi från regeringen med anledning av detta.

1.7.1 Förslag på fråga till Sverige

- Hur har regeringen följt upp strategin från 2010?
- Avser regeringen att ta fram en ny strategi om förverkligandet av barnets rättigheter tillsammans med en handlingsplan för dess genomförande?

2. Grundprinciperna

2.1 Icke-diskriminering

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 16

Kommittén uppmanar konventionsstaten att anstränga sig ytterligare och stärka sina åtgärder för att effektivt bekämpa alla former av diskriminering och att

- a) ändra sin lagstiftning för att upprätthålla förbudet mot diskriminering i samband med bl.a. etnicitet, och att olagligförklara organisationer som främjar och uppmanar till rashat,
- b) särskilt fokusera på att arbeta förebyggande mot diskriminering och att, vid behov, vidta aktiva åtgärder för att skydda barn i sårbara situationer, inklusive barn i marginaliserade och missgynnade familjer, med migrationsbakgrund samt romska barn och barn som är homosexuella, bisexuella eller transpersoner,
- c) satsa på att öka kunskapen, bl.a. genom kampanjer som riktar sig särskilt till barn och ungdomar, för att få bort alla former av diskriminering.

Barnombudsmannen granskade 2017 hur barn och unga påverkas av att växa upp i områden som statistisk sett har sämre skolresultat, ekonomi och hälsa än i övriga landet. Många av de barn vi träffade uttryckte en känsla av diskriminering enbart på grund av att de bodde i ett socio-ekonomiskt utsatt område. Till exempel var det flera barn som

---

²⁸ Prop. 2009/10:232 Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige.

berättade om lärare med låga förväntningar i skolan och personer från andra områden med förutfattade meningar om hur det är att bo i ett utsatt område.²⁹

När det gäller barn som utsätts för diskriminering och kränkande behandling i skolan ser det olika ut kring vilka möjligheter till upprättelse som finns, beroende på vad det är för kränkning. Om barnet blivit utsatt för trakasserier, det vill säga kränkande behandling som har samband med en diskrimineringsgrund³⁰, sexuella trakasserier eller annan diskriminering enligt diskrimineringslagen, ska barnet vända sig till Diskrimineringsombudsmannen (DO) för att få upprättelse. Om kränkningen beror på någon annan omständighet ska barnet vända sig till Barn- och elevombudet (BEO). Dessa två instanser arbetar på olika sätt och har olika mandat. DO utreder och driver enbart principiellt viktiga ärenden som tas till domstol för avgörande. DO har också tagit ett beslut, baserat på barnets bästa, om att inte driva ärenden där ett barn kränkts av ett annat barn till domstol.³¹ BEO däremot utreder i princip alla ärenden som myndigheten får in och har fler möjligheter att hantera ärenden utöver att ta dessa till domstol. Det finns således en stor skillnad i möjligheten till upprättelse för barn när de blivit diskriminerade eller kränkta beroende på orsak. Då en del ärenden som kommer in till dessa myndigheter gäller fall som faller under bådass mandat, är det ibland svårt för barnet och dess vårdnadshavare att veta till vilken instans de ska vända sig. Det händer också att fall bollas mellan myndigheterna. 2016 lämnades ett förslag till regeringen om att alla ärenden som gäller diskriminering och kränkningar i skolan ska hanteras av BEO³², men regeringen har ännu inte valt att gå vidare med detta förslag.³³ 2018 tillsattes en ny utredning som bland annat ska se över hur alla skolrelaterade frågor som idag hanteras av DO i framtiden kan hanteras av Skolinspektionen. Utredningen ska presentera sitt förslag den 1 oktober 2020.³⁴

I januari 2015 utsåg regeringen en särskild utredare som skulle fungera som nationell samordnare och stöd för myndigheter, kommuner, landsting och organisationer som möter utsatta EES-medborgare som vistas tillfälligt i Sverige, det vill säga under högst tre månader, och som inte har uppehållsrätt.³⁵ Utredaren kom i sin rapport fram till slutsatsen att Sverige inte är skyldig att erbjuda barn till utsatta EU-medborgare, som vistas längre än tre månader i Sverige, rätt till skolgång. Däremot erbjuder vissa kommuner detta, men enligt utredaren är det ingen rättighet. Utredaren avfärdar att barnkonventionen kan ligga till grund för en sådan rättighet, då det skulle strida mot EU-rätten.³⁶

Den svenska diskrimineringslagen anger en uttömmande lista av diskrimineringsgrunder. Dessa är kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Om en person blir utsatt för diskriminering på någon av dessa grunder, kan hen driva ett ärende genom Diskrimineringsombudsmannen. Den svenska diskrimineringslagen saknar dock vissa diskrimineringsgrunder som finns i barnkonventionen – politisk eller annan åskådning, socialt ursprung, egendom eller börd. Om ett barn blir diskriminerat på någon av dessa grunder finns därför ingen statlig instans att vända sig till för att få stöd och hjälp till upprättelse. Diskrimineringslagen täcker enbart in diskriminering som utförs av

---

²⁹ Barnombudsmannen. Utanförskap, våld och kärlek till orten. 2018.

³⁰ Kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

³¹ Information från Diskrimineringsombudsmannen till Barnombudsmannen via e-post den 27 januari 2020.

³² SOU 2016:87 Bättre skydd mot diskriminering. Sid 577.

³³ Ett förslag till lagrådsremiss skickades ut på remiss under 2018, men ingen officiell lagrådsremiss har lämnats in till lagrådet därefter.

³⁴ Dir 2018:99 En effektiv och ändamålsenlig tillsyn över diskrimineringslagen samt Dir. 2019:63 Tilläggsdirektiv till utredningen om en effektiv och ändamålsenlig tillsyn över diskrimineringslagen.

³⁵ Dir 2015:9 Nationell samordnare för arbetet med utsatta EES-medborgare som vistas tillfälligt i Sverige.

³⁶ SOU 2016:6 Framtid sökes. Sid 54 ff.

arbetsgivare, skolor, privat näringsliv samt offentliga myndigheter. Ideella sektorn, som till exempel anordnar fritidsaktiviteter för barn, faller inte in inom ramen för diskrimineringslagen. Således har barn som diskrimineras inom olika fritidsaktiviteter svårare att få upprättelse vid diskriminerande handlingar.

2.1.1 Förslag på fråga till Sverige

- Hur avser regeringen stärka situationen för barn i socio-ekonomiskt utsatta områden?
- Hur avser regeringen säkerställa att barn som diskrimineras och kränks i skolan har lika möjligheter till upprättelse?
- Hur avser regeringen säkerställa att barn som är EU-medborgare och vistas en längre tid i Sverige har rätt till skolgång?
- På vilket sätt avser regeringen att säkerställa att barn kan få upprättelse för alla former av diskriminering och inom alla samhällsområden?

2.2 Barnets bästa

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 18

Mot bakgrund av kommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet, upprepas de tidigare rekommendationerna (CRC/C/SWE/CO/4, punkt 28) om att konventionsstaten bör stärka sina åtgärder för att höja kunskapen om betydelsen och den praktiska tillämpningen av principen om barnets bästa och att säkerställa att artikel 3 i konventionen vederbörligen återspeglas i lagstiftningen och administrativa åtgärder. Kommittén rekommenderar också konventionsstaten att

- a) införa obligatoriska konsekvensanalyser med utgångspunkt i barnets rättigheter för att bedöma konsekvenserna av föreslagna beslut om politik, lagstiftning, regler, budget, internationellt samarbete och andra administrativa beslut som påverkar barn och barns åtnjutande av sina rättigheter,
- b) säkerställa att principen om barnets bästa ligger till grund för och är vägledande i alla beslutsprocesser, särskilt i asylärenden som inbegriper barn, inklusive genom att erbjuda regelbunden utbildning till personal på Migrationsverket och de sociala myndigheterna samt mer utbildning i bedömning av barnets bästa.

Barnrättighetsutredningen konstaterade att det fanns stora brister i användande av barnets bästa som ett tillvägagångssätt i alla de fyra områden som granskades i utredningen. Utredningen konstaterade att det av besluten inte var tydligt hur en prövning av barnets bästa genomförts och vilken tyngd barnets bästa fått vid avvägning gentemot andra intressen. När prövningar av barnets bästa genomförts, var dessa ofta på en generell nivå, utan fokus på det enskilda barnet. Utredningen konstaterade att den allmänna kommentaren från FN:s barnrättskommitté inte används som stöd och att det behövdes mer kunskap om och utbildning i att genomföra prövningar av barnets bästa för att denna princip till fullo ska genomföras.³⁷

Barnets bästa finns infört i många lagar av relevans för barn i Sverige. I vissa fall går lagstiftningen längre än barnkonventionen. Till exempel anförs att i frågor om vårdnad,

---

³⁷ SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag. Sid 290 ff.

boende och umgänge samt vid omhändertagande av barn, ska barnets bästa vara avgörande.

Det finns dock lagstiftning där det är tveksamt om lagens skrivning lever upp till barnkonventionens bestämmelse. Detta gäller framförallt utlänningslagen, där det står ”/ fall som rör ett barn skall särskilt beaktas vad hänsynen till barnets hälsa och utveckling samt barnets bästa i övrigt kräver”.³⁸ Detta är enligt Barnombudsmannen en svagare skrivning än artikel 3 i barnkonventionen. Barnrättighetsutredningen har också föreslagit att utlänningslagens portalparagraf om barnets bästa förtydligas för att bättre stämma överens med barnkonventionen.³⁹ Barnrättighetsutredningen föreslog även att skrivningen om barnets bästa i lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) förtydligades för att bättre kopplas till barnkonventionen.⁴⁰ Slutligen föreslog utredningen att principen om barnets bästa skulle föras in i förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen, för att säkerställa att denna princip alltid skulle användas vid all myndighetsutövning som rör barn och i alla förvaltningsrättsliga domstolsprocesser.⁴¹

2.2.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vad avser regeringen vidta för åtgärder för att stärka kompetensen hos professionella om hur prövningar av barnets bästa ska genomföras?
- Hur avser regeringen att gå vidare med förslagen från Barnrättighetsutredningen och förtydliga skrivningarna om barnets bästa i vissa lagar samt föra in principen om barnets bästa i förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen?

2.3 Respekt för barnets åsikter

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 20

Mot bakgrund av kommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet, upprepas de tidigare rekommendationerna (CRC/C/SWE/CO/4, punkt 28) om att konventionsstaten bör stärka sina åtgärder för att höja kunskapen om betydelsen och den praktiska tillämpningen av principen om barnets bästa och att säkerställa att artikel 3 i konventionen vederbörligen återspeglas i lagstiftningen och administrativa åtgärder. Kommittén rekommenderar också konventionsstaten att a) införa obligatoriska konsekvensanalyser med utgångspunkt i barnets rättigheter för att bedöma konsekvenserna av föreslagna beslut om politik, lagstiftning, regler, budget, internationellt samarbete och andra administrativa beslut som påverkar barn och barns åtnjutande av sina rättigheter, b) säkerställa att principen om barnets bästa ligger till grund för och är vägledande i alla beslutsprocesser, särskilt i asylärenden som inbegriper barn, inklusive genom att erbjuda regelbunden utbildning till personal på Migrationsverket och de sociala myndigheterna samt mer utbildning i bedömning av barnets bästa.

Barnrättighetsutredningen granskade särskilt hur barnets rätt att komma till tals tillgodosågs inom de fyra områdena. Sammanfattningsvis kunde utredningen konstatera stora brister i hur denna rättighet tillgodosågs. I många beslut framgick det inte överhuvudtaget om barnet hade blivit hört. I andra framgick det inte vad barnet hade för

³⁸ 1 kap. 10 § utlänningslag (2005;716).

³⁹ SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag. Sid 175 ff.

⁴⁰ SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag. Sid 201 ff.

⁴¹ SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag. Sid 270.

åsikter, eller vilken vikt barnets åsikter gavs vid beslutet. I de underlag som utredningen tog del av där det kunde framgå vad barnet sagt, hade barnet ofta fått frågor som inte var av relevans för utredningen. Frågor som kan vara bra att ställa i en inledning för att bygga en relation. Problemet är att barnet sen inte fick några frågor om vad saken gällde. Detta var extra tydligt i asylutredningar då barnet sökt asyl med sina föräldrar.⁴²

I många fall hördes inte barn alls, inom alla fyra områden som granskades. Om orsakerna redovisades, vilket inte alltid var fallet, berodde det på olika faktorer – barnet ansågs för litet för att kunna bli hört, barnet hade en funktionsnedsättning som gjorde det svårt att höra barnet, eller att barnets vårdnadshavare inte samtyckte till att barnet skulle höras.⁴³ Just föräldrars samtycke till att höra barn kan stoppa barn från att komma till tals i många frågor som direkt berör barnet, inklusive i till exempel frågor om vårdnad, boende och umgänge.⁴⁴

Barnets rätt att komma till tals i frågor som berör hen finns inskrivet i många lagar i Sverige. I utlänningslagen och föräldrabalken har dock lagstiftaren gjort det möjligt för beslutsfattaren att låta bli att höra barnet om hen anser att det är "olämpligt".⁴⁵ Detta olämplighetsrekvisit är inte i linje med barnkonventionen. Inom många områden krävs också vårdnadshavarens (den ena eller bådas) samtycke om barnets ska höras av en myndighetsperson. Detta försvårar möjligheterna för barnet att kunna tillgodogöra sig sin rättighet att komma till tals.

Barnrättighetsutredningen föreslog att regleringarna i utlänningslagen och LSS om barnets rätt till information och att komma till tals och få sin åsikt beaktad skulle förtydligas, inklusive med tydlig koppling till barnets bästa, samt att liknande regleringar skulle föras in i förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen.⁴⁶

I alla de rapporter som Barnombudsmannen genomfört, där vi har pratat med barn om hur deras rättigheter tillgodoses, berättar barn om hur svårt det är att bli lyssnad till i beslutsprocesser som rör barnet. Barn uttrycker också en önskan om att få vara med och påverka frågor som rör deras närområde och vardag.

I vissa kommuner och regioner har det inrättats mekanismer för att ta in barnets åsikter även i större politiska frågor, inte enbart i enskilda ärenden eller frågor som direkt rör barn. Detta är dock något som behöver utvecklas på alla håll, inklusive inom regeringen och riksdagen.

2.3.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vad avser regeringen vidta för åtgärder för att höja kompetensen hos professionella för att säkerställa att alla barn kan komma till tals, inklusive små barn och oavsett funktionsförmåga?
- Avser regeringen att ta bort olämplighetsrekvisiten kopplade till barnets rätt att komma till tals i utlänningslagen och föräldrabalken?
- Hur avser regeringen se över om vårdnadshavares möjlighet att neka ett barn att komma till tals bör begränsas?

---

⁴² SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag. Sid 296 ff.

⁴³ SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag. Sid 297.

⁴⁴ Enligt Vårdnadsutredningen var det dock ovanligt att föräldrar sa nej till att barnet skulle höras i processer om vårdnad, boende och umgänge. Se SOU 2017:6 Se Barnet!. Sid 156.

⁴⁵ 1 kap. 11 § utlänningslagen (2005:716) och 6 kap 19 § föräldrabalk (1949:381).

⁴⁶ SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag. Sid 178, 206 och 270.

- Vad avser regeringen vidta för åtgärder för att barn på ett strukturerat sätt ska komma till tals i större samhällsfrågor, inklusive i åtgärder och beslut från regering och riksdag?
- Hur avser regeringen gå vidare med förslagen från Barnrättighetsutredningen om förstärkningar av barnets rätt att komma till tals i utlänningslagen och LSS samt att införa rättigheten i förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen?

2.4 Rätten till liv, överlevnad och utveckling

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015

Kommittén uppmanar konventionsstaten att vidta alla nödvändiga åtgärder för att förhindra, identifiera och komma till rätta med grundorsakerna till självmord hos barn med funktionsnedsättning.

Antalet barn som dör på grund av suicid har legat still de senaste åren.⁴⁷ 2018 tog 246 personer mellan 15 och 24 år sitt liv samt 9 barn under 15 år.⁴⁸ Bland barn och unga som identifierar sig som ett annat kön än dess biologiska är självmordsfrekvensen och försök till självmord högre än bland övriga barn och unga. I en enkätstudie genomförd av Folkhälsomyndigheten 2015 uppgav 57 % av de svarande mellan 15 och 19 år att de minst en gång under de senaste 12 månaderna allvarligt övervägt att ta sitt liv. 40 % av respondenterna i samma åldersgrupp uppgav att de någon gång försökt ta sitt liv.⁴⁹

Sedan 2016 och 2017 har den psykiska ohälsan hos asylsökande barn, i synnerhet ensamkommande, uppmärksammats från olika aktörer, inklusive Barnombudsmannen.⁵⁰ Många har suicidaltankar, flera har försökt ta sina liv och ett antal ungdomar har begått självmord. Barnombudsmannen blev i början av 2017 uppmärksammad på att det fanns grupper på Facebook där ensamkommande ungdomar bildade pakter om att begå självmord gemensamt.⁵¹

För asylsökande barn har det också genomförts vissa lagändringar under de senaste åren, som påverkar barnets rätt till utveckling negativt. 2016 infördes en tillfällig utlänningslag som skulle gälla i tre år. Denna förlängdes i två år till under 2019. Denna lag innebär bland annat att permanenta uppehållstillstånd i princip blir omöjligt att få för skyddsbehövande. Grundregeln är nu att flyktingar från tillfälligt uppehållstillstånd i tre år och alternativt skyddsbehövande från uppehållstillstånd i ett år. Båda dessa kan sen bli förlängda, efter en ny tillståndsprövning från Migrationsverket. Kortvariga tillfälliga uppehållstillstånd påverkar barnets utveckling negativt, då barnet får leva med en konstant oro för att bli utvisad ur landet. Detta påverkar även barnets möjligheter att tillgodogöra sig sin utbildning och barnets psykiska hälsa negativt. Ett barn har möjlighet att få permanent uppehållstillstånd i Sverige om barnet har varaktigt nedsatt hälsotillstånd så att det absolut krävs att hen beviljas permanent uppehållstillstånd.⁵² Det är dock bara barnet som

⁴⁷ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/suicidprevention/statistik-om-suicid/utvecklingen-over-tid/> (hämtad 2020-02-03).

⁴⁸ Socialstyrelsen. Dödsorsaksregistret. 2018.

⁴⁹ Folkhälsomyndigheten. Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer hos transpersoner. 2015. Sid 40.

⁵⁰ Se till exempel Barnombudsmannen. Nyanlända barns hälsa. 2017.

⁵¹ <http://www.mynewsdesk.com/se/number-vistaarinteut/pressreleases/pressmeddelande-fraan-nummer-vistaarinteut-170206-1788402> (hämtad 2020-02-07) samt <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/i-media/nyheter/2017/mote-med-myndigheter-om-ensamkommande-barns-halsa/> (hämtad 2020-02-07).

⁵² 18 § Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.

får permanent uppehållstillstånd, barnets föräldrar och eventuella syskon får fortfarande tillfälliga uppehållstillstånd.⁵³

2.4.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vilka åtgärder vidtar regeringen för att förebygga suicid och suicidförsök bland barn och unga?
- Vilka åtgärder har regeringen vidtagit för att säkerställa att kortvariga tillfälliga uppehållstillstånden inte riskerar att hämma barnets rätt till utveckling?

3. Medborgarligen rättigheter och friheter

3.1 Rätt till medborgarskap

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015

Ingen rekommendation

Statslöshet

I Sverige har barn som föds statslösa ingen automatisk möjlighet att få svenskt medborgarskap. För att få detta måste en anmälan om önskan om svenskt medborgarskap göras av barnets vårdnadshavare och barnet ska:

- vara fött i Sverige;
- vara statslöst sedan det föddes;
- ha permanent uppehållstillstånd och bo i Sverige;
- inte ha fyllt 18 år.⁵⁴

Sedan den tillfälliga utlänningslagen infördes 2016 har det blivit nästintill omöjligt för barn att få permanent uppehållstillstånd, vilket är ett krav för att kunna få svenskt medborgarskap. När lagen förlängdes 2019 infördes därför en möjlighet för barn att få permanent uppehållstillstånd efter 4 år och 6 månader i Sverige, varefter de kan ansöka om svenskt medborgarskap. Det är också bara barnet som har möjlighet att få permanent uppehållstillstånd på grund av sin statslöshet, inte dess föräldrar. Detta gäller också enbart barn som är födda statslösa i Sverige.⁵⁵ Europarådets kommissionär har riktat kritik mot Sverige för de små möjligheter statslösa personer har för att få medborgarskap i Sverige.⁵⁶

Barn som är svenska medborgare som befinner sig utomlands

Barn som är som är svenska medborgare som förs till ett annat land, med eller utan sina föräldrar, kan hamna i farofylla situationer där deras rättigheter kränks. Det kan handla om barn som förs utomlands för att giftas bort eller könsstympas, barn som skickas iväg för att uppfostras av släktingar i ett annat land eller föräldrar som tar med sig barnen när de anslutit sig till militanta grupper utomlands. Ibland äventyras rätten till identitet och medborgarskap, till exempel när den föräldern som är svensk medborgare har dött eller

⁵³ Migrationsdomstolen i Malmö, UM 8702-16 och UM 9305-16.

⁵⁴ 6 § lag (2001:82) om svenskt medborgarskap.

⁵⁵ 18 a § lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.

⁵⁶ Council of Europe Commissioner for Human Rights. Report following his visit to Sweden from 2 to 6 October 2017. CommDH(2018)4. 2018. Punkt 56-58.

försvunnit. Det är oklart vilka åtgärder staten är skyldig att vidta för att säkerställa dessa barns rättigheter och säkerhet.

3.1.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vad avser regeringen vidta för åtgärder för att säkerställa att barn som har uppehållstillstånd i Sverige inte förblir statslösa?
- Vilka åtgärder vidtar regeringen för att säkerställa att barn födda utomlands till svenska medborgare har möjlighet att få sitt svenska medborgarskap fastställt?
- Vilka åtgärder vidtar regeringen för att stötta barn som befinner sig i farofyllda situationer utomlands och hjälpa dessa att ta sig till Sverige när detta är för barnets bästa?

4. Våld mot barn

4.1 Tortyr och annan grym eller förnedrande behandling eller bestraffning

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 26

Med hänvisning till kommitténs allmänna kommentar nr 8 (2006) om barnets rätt till skydd mot kroppslig bestraffning och andra grymma eller förnedrande former av bestraffning och kommitténs allmänna kommentar nr 13 (2011) om barnets rätt till frihet från alla former av våld uppmanas konventionsstaten att

- a) omgående bryta isoleringen för alla barn och ändra sin lagstiftning så att användningen av isolering under alla omständigheter är förbjuden,
- b) i lag förbjuda användningen av remmar och bälten och av avskiljning i psykiatriska vårdmiljöer och på andra inrättningar,
- c) säkerställa att barn på alla vårdinrättningar har tillgång till en oberoende klagomålsmekanism, att förhållandena på sådana institutioner regelbundet och effektivt övervakas och att rapporter om grym, omänsklig eller förnedrande behandling av förvarstagna barn skyndsamt och objektivt utreds,
- d) utbilda medicinsk och icke-medicinsk personal i vårdmetoder som inte inbegriper våld och tvång,
- e) e) standardisera polisens rapporteringsmekanismer för barn som är förvarstagna i arrester.

I februari 2020 lade regeringen fram en lagrådsremiss om effektivare hantering av häktningar och minskad isolering.⁵⁷ Läs mer om detta under kapitel 8.4.

Det finns inte någon tidsgräns för hur länge en person kan vara häktad i Sverige, och detta gäller även barn. Det gör att vissa barn sitter häktade under väldigt lång tid, med hårda restriktioner. Under 2018 häktades 150 barn mellan 15 och 17 år. Av de 47 barnen som varit häktade längre tid än 30 dagar har 38 stycken haft restriktioner under mer än 30 dagar. Ett fåtal barn har varit häktade så lång tid som 180 dagar med restriktioner. Samtliga barn som

---

⁵⁷ Lagrådsremiss. Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering. 13 februari 2020.

var häktade längre tid än 30 dagar fick vissa undantag från restriktionerna, såsom att kunna ta emot telefonsamtal eller besök.⁵⁸

Inom andra institutioner, såsom den psykiatriska tvångsvården och på statliga institutioner för barn, kan fortfarande isolering, remmar och bälten användas. Isolering, eller avskiljning som det heter, på statliga ungdomshem har begränsats på så sätt att barnet som mest får avskiljas i fyra timmar.⁵⁹ Inom den psykiatriska tvångsvården finns det fortfarande inga särskilda regler när det handlar om barn som omhändertas. Här kan barn enligt lag kortvarigt spännas fast med bälte. Inom den psykiatriska tvångsvården kan också barn avskiljas från övriga patienter under 8 timmar, vilket kan förlängas med 8 timmar.⁶⁰ I december 2019 lade regeringen fram ett förslag om att införa vissa bestämmelser i lagen om psykiatrisk tvångsvård som särskilt berör barn. Till exempel ska ett barn inte få spännas fast med bälte längre tid än en timme och avskiljas i högst två timmar.⁶¹

4.1.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att säkerställa att den föreslagna nya lagstiftningen för barn i polisarrester och häkten implementeras i praktiken?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att helt förbjuda användningen av fastspänning med bälte och remmar samt avskiljning inom låsta institutioner för barn?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att utbilda personal på låsta institutioner för barn om hur olika situationer kan hanteras så att tvångsåtgärder inte behöver vidtas mot barnet?

---

⁵⁸ Åklagarmyndigheten. Åklagarmyndighetens årsredovisning 2018. 2019. Sid 37-39.

⁵⁹ 15 c § lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

⁶⁰ 19 och 20 §§ lag (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

⁶¹ Lagrådsremiss Förbättringar för barn inom den psykiatriska tvångsvården. 19 december 2019.

4.2 Övergrepp och vanvård

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 28

Kommittén rekommenderar att konventionsstaten vidtar alla nödvändiga åtgärder för att få till stånd ett sammanhängande och samordnat system som skyddar barn, för att ytterligare stärka kunskaps- och utbildningsprogram, bl.a. kampanjer, som involverar barn, för att fler fall av övergrepp och våld mot barn ska anmälas samt för att utforma en heltäckande strategi för att förhindra och bekämpa övergrepp och vanvård av barn och

- a) att avsätta tillräckliga mänskliga, tekniska och ekonomiska resurser för genomförandet av långsiktiga program för att komma till rätta med grundorsakerna till våld och övergrepp,
- b) att fortlöpande utbilda personal i skolor och på institutioner om hur man kan upptäcka tecken på att barn far illa,
- c) att uppmuntra till lokalt förankrade program som har till syfte att förhindra och reagera på våld i hemmet, övergrepp och vanvård, inklusive genom att låta före detta brottsoffer, frivilliga och kommuninvånare delta och att ge dem utbildning och stöd,
- d) att upprätta en nationell databas över alla förekomster av våld i hemmet riktat mot barn och göra en omfattande utredning av våldets omfattning, orsaker och karaktär,
- e) att säkerställa att barn som utsatts för våld och övergrepp har tillräcklig tillgång till lämpliga fysiska och psykologiska insatser.

Sverige åtog sig 2016 att vara vägvisarland⁶² i det globala partnerskapet mot våld mot barn inom Agenda 2030 och regeringen stod värd när det första globala toppmötet mot våld mot barn⁶³ arrangerades 2018. En del i åtagandet var att ta fram en nationell strategi för att motarbeta våld mot barn, där det tydliggjordes vilka åtgärder Sverige ämnade vidta för att leva upp till epitetet som vägvisarland. Någon sådan strategi har dock inte tagits fram än.⁶⁴ Sverige har inte arbetat med den politiska utvecklingen av partnerskapet.

Stiftelsen Allmänna barnhuset har på uppdrag av regeringen kartlagt förekomsten av våld mot barn genom enkäter till såväl barn som föräldrar. Enligt stiftelsens senaste kartläggning från 2016 har 14 % av de tillfrågade barnen upplevt fysisk misshandel av en förälder någon gång under uppväxten. 5 % har varit utsatta många gånger. 11 % av barnen har varit utsatta för psykisk misshandel av en förälder.

Barn upplever också våld mellan föräldrar. 14 % har upplevt fysiskt eller psykiskt våld mellan föräldrar vid något tillfälle. 3 % har upplevt upprepat fysiskt våld från en förälder mot en annan.⁶⁵

Studien visar också på särskilt utsatta grupper. Barn som varken identifierar sig som pojke eller flicka är en liten grupp, men betydligt mer utsatta än barn som identifierar sig som pojke eller flicka. Andra utsatta grupper är barn med funktionsnedsättning eller kronisk

⁶² S2015/07096/FST Brev från statssekreterare Pernilla Baralt till Unicef exekutive chef Anthony Lake 16 november 2015.

⁶³ <https://www.end-violence.org/solutions-summit> (2020-02-07).

⁶⁴ Regeringen har till det Globala Partnerskapet skickat in en handlingsplan, men den gäller enbart skydd för barn mot människohandel, exploatering och övergrepp (Skr. 2015/16:192), inte alla former av våld. Den handlingsplanen upphörde också att gälla 2018.

⁶⁵ Jernbro, C och Jansson, S. Våld mot barn 2016 – en nationell kartläggning. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. 2016.

sjukdom, barn som lever i ekonomisk utsatthet, barn som är födda utanför Norden och barn som lever med en ensam förälder eller föräldrar som tvistar om boende eller umgänge. Hälften av barnen som utsätts för barnmisshandel har också blivit utsatta för mobbing. Vidare är barn som är placerade i familjehem eller Hem för vård och boende (HVB), barn som inte får bestämma över sitt eget liv och barn som lever med en vuxen med alkohol- eller narkotikaproblem eller psykisk sjukdom särskilt utsatta.

Våld i hemmet

Barnrättighetsutredningen visade att barn som blivit utsatta för våld av sina föräldrar hade svårt att få upprättelse i domstol. Barnen hade ofta svårt att beskriva och bevisa smärta, vilket krävs för att döma någon för misshandel. Domstolarna såg ibland ursäktande på föräldrarnas situation, såsom stress eller att barnet provocerade, och kunde även ursäktas att våldet skett i uppfostringssyfte. Utredningen föreslog bland annat att ett nytt brott skulle införas i brottsbalken, misshandel av barn, som tog sikte på situationer då ett barn utsätts för våld av en omsorgsperson. I detta brott skulle smärtrequisitet inte finnas med.⁶⁶ Regeringen har ännu inte gått vidare med detta förslag.

Våld på institutioner och vid andra placeringar

I en enkät från Barnombudsmannen till 260 barn på SiS-boenden svarade var fjärde flicka och var sjätte pojke att de sällan eller aldrig känner sig trygga. Otryggheten är både kopplat till andra barn på boenden och till personalens bemötanden, som upplevs som konfrontativt, orättvist och ibland hotfullt. Nästan 40 % av flickorna och drygt 20 % av pojkarna har upplevt våld på institutionen. Hälften har uppgett att en vuxen var involverad i våldet, antingen själv men vanligast i en situation där andra barn varit involverade. Personalens våldsutövning svävar ofta mellan det tillåtna och otillåtna på slutna institutioner. Barnen på dessa hem har också upplevt sexuella trakasserier från vuxna på hemmet.⁶⁷

Även barn som placerats på HVB eller i familjehem berättar om våld och kränkningar, från både barn och vuxna. Detta inkluderar sexuella trakasserier och övergrepp. Vissa barn har berättat om att de blivit utsatta för våld under flera år i ett familjehem och inget har gjorts trots att de berättat om våldet för socialtjänsten.

4.2.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vilka åtgärder vidtar regeringen, såväl nationellt som internationellt, för att leva upp till åtagandet som vägvisarland inom det globala partnerskapet mot våld mot barn?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att inget barn som har omhändertagits i den sociala barnvården utsätts för våld eller övergrepp?
- Hur avser regeringen att gå vidare med det förslag om att införa ett särskilt brott om misshandel av barn som Barnrättighetsutredningen lade fram?

---

⁶⁶ SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag.

⁶⁷ Barnombudsmannen. Vem bryr sig – när samhället blir förälder. 2019.

4.3 Sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 30

Kommittén rekommenderar att konventionsstaten anstränger sig ytterligare för att eliminera förekomsten av utnyttjande och sexuella övergrepp och

- a) upprättar en mekanism för systematisk insamling av data uppdelat på ålder, kön, etniskt ursprung, nationellt ursprung, geografiskt läge och socioekonomisk ställning,
- b) satsar mer på att utveckla program och politik för att förhindra att sådana brott begås och för att brottsoffer ska återhämta sig och återintegreras i samhället, i enlighet med de slutdokument som antogs av Världskongressen mot kommersiell sexuell exploatering av barn.

Den kartläggning som stiftelsen Allmänna barnhuset har genomfört om våld mot barn har också tittat på förekomsten av sexuellt våld. 40 % av flickorna och 10 % av pojkarna har utsatts för sexuella övergrepp. Vanligast är att övergreppen begås av någon jämnårig som barnet känner, men 6 % av dem som utsatts för sexuella övergrepp har blivit utsatta av en förälder eller styvförälder.⁶⁸

2019 granskade tidningen Vecko-Revyn antalet anmälda fall av sexuella övergrepp på HVB-hem till antingen Inspektionen för vård och omsorg (IVO) eller till domstolsväsendet. Mellan 2014 och 2018 identifierade tidningen 106 anmälningar som rörde 133 offer. Övergreppen inkluderade 85 fall av våldtäkter. I 44 % av fallen hade övergreppen begåtts av personal på boendet. I endast 19 ärenden blev en gärningsperson dömd.⁶⁹

Under 2017 och 2018 briserade kampanjen #metoo i Sverige och stora delar av världen. I Sverige lyftes frågan om sexuella övergrepp av flera olika aktörer, inklusive av barn själva, under uppropen #tystiklassen och #räckupp-handen. Barnen som skrev under uppropen berättade om många olika former av sexuella övergrepp i skolan, från såväl andra elever som lärare och andra vuxna anställda på skolan. Berättelserna om övergrepp gick långt ner i åldrarna.⁷⁰ Efter detta fick Skolverket i uppdrag att genomföra insatser för att utveckla sex- och samlevnadsundervisningen och arbetet mot kränkande behandling i skolan i syfte att stärka det förebyggande arbetet mot sexuella trakasserier.⁷¹ Skolverket har bland annat tagit fram ett stödmaterial.⁷²

4.3.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vilka förebyggande åtgärder avser regeringen vidta för att minska riskerna för att barn utsätts för sexuella övergrepp?
- Hur avser regeringen säkerställa att uppgifter om sexuella övergrepp på institutioner och skolor blir kända, anmälda och att barnet får det stöd som hen har rätt till?

⁶⁸ Jernbro, C och Jansson, S. Våld mot barn 2016 – en nationell kartläggning. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. 2016.

⁶⁹ <https://veckorevyn.com/nyheter/veckorevyn-avslojar-over-hundra-unga-utsatta-for-sexuella-overgrepp-pa-hvb-hem-de-senaste-fyra-aren/> (hämtad 2019-12-12).

⁷⁰ Se till exempel <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/tystiklassen-nu-gor-eleverna-uppror-mot-sexuella-trakasserier-i-skolan> (hämtad 2019-09-27).

⁷¹ Enligt uppdrag givet i regleringsbrev U2018/02877/BS (delvis), U2018/02960/S om att förtydliga skrivningar om kunskapsområdet sex och samlevnad i läroplaner.

⁷² Skolverket. Koll på arbetet mot sexuella trakasserier. 2018.

4.4 Barnets rätt till skydd mot alla former av våld

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 32

Kommittén rekommenderar att konventionsstaten gör ytterligare ansträngningar för att bekämpa alla former av mobbning och trakasserier, inklusive nätmobbing och mobbning genom mobilen och i synnerhet

- a) ökar sociala medier-företags deltagande, förbättrar förmågan hos lärare, andra personer som arbetar i skolan och elever att tolerera mångfald i skolan och förbättra elevers konfliktlösningsfärdigheter och att involvera barn i de initiativ som syftar till att eliminera förekomsten av mobbning,
- b) säkerställer att alla skolor med jämna mellanrum undersöker elevernas, personalens och föräldrarnas erfarenheter av mobbning och trakasserier och i sina handlingsplaner för att bekämpa mobbning utgår från dessa undersökningar

Trakasserier, diskriminering, kränkande behandling och våld är för många barn och elever vardag i skolan i Sverige.⁷³ Enligt en nyligen genomförd studie uppgav mellan 6 och 10 % av de tillfrågade eleverna att de har varit utsatta för mobbning. Studien visade också att mobbningen har ökat de senaste åren.⁷⁴ Elever blir utsatta för våld, trakasserier och övergrepp av såväl andra elever som av lärare eller andra vuxna på skolan. Barn- och elevombudet/Skolinspektionen fick under 2018 in 780 anmälningar som gällde kränkande behandling från vuxna (41 % av det totala antalet anmälningar om kränkande behandling).⁷⁵

Skollagen förbjuder kränkande behandling av elever⁷⁶, men lärare och elever får använda sig av befogade åtgärder (dessa ska vara omedelbara och tillfälliga) mot elever för att till exempel komma till rätta med en elevs ordningsstörande beteende. Detta kan innefatta visst våld som går utöver nöd- och nödvärnsrätten. Åtgärden ska stå i proportion till syfte och ändamål.⁷⁷ Detta är inte i linje med barnkonventionens krav på ett absolut förbud mot alla former av våld. Det finns också risk att denna befogenhet missbrukas och används när den inte är tillåten, vilket vissa rättsfall tyder på.⁷⁸

4.4.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att förebygga våld, mobbning och trakasserier av barn i skolan?
- Hur avser regeringen tydliggöra att alla former av våld mot barn inom skolan är förbjudet?

---

⁷³ Barnombudsmanen. Välkommen till verkligheten. 2015.

⁷⁴ Folkhälsomyndigheten. Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18. 2018. I studien tillfrågades elever som var 11, 13 och 15 år gamla.

⁷⁵ Skolinspektionen. Tillsyn utifrån individärenden – statistik över anmälningar och beslut 2018. 2019.

⁷⁶ Skollagen. 5 kap. 9 §.

⁷⁷ Skollagen. 5 kap. 6 §.

⁷⁸ Se till exempel Hovrätten för Västra Sverige 2015-03-13 mål B 5194-14; Hovrätten för Övre Norrland 2012-05-07 mål B 671-11; samt Göta Hovrätt 2019-07-01 mål FT 471-19. Det senaste fallet har fått prövningstillstånd i Högsta Domstolen.

4.5 Våld i närmiljön

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015

Ingen rekommendation

I flera granskningar som Barnombudsmannen genomfört⁷⁹ har barnen vi mött berättat om hur våldet finns i deras vardag, i deras närmiljö. De berättar om hur de upplevt skjutningar, stenkastningar, hot, trakasserier, misshandel med mera. Små barn berättar att de inte får leka i vissa lekparkar på grund av föräldrars rädsla för våld. Det är skillnad på upplevelsen av våld på grund av kön – pojkar upplever mer direkt våld medan flickor mer beskriver otrygghet. Våldet blir normaliserat och kan leda till lägre trösklar för barnen själva att ta till våld. I vissa fall leder det till att barn rekryteras till våldsbejakande extremistgrupper, i andra fall till kriminella gäng.

Ensamkommande barn som avvikit från sin placering och befinner sig i gatumiljö berättar också om mycket våld, och flera blir utsatta för sexuella övergrepp och människohandel.⁸⁰

4.5.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att minska riskerna för att barn upplever våld i sin närmiljö?
- På vilket sätt involveras barn och unga i arbetet med våldsförebyggande åtgärder?
- Hur tas flickor och pojkars olika upplevelser av våld i närmiljön i beaktande när åtgärder för att förebygga våld i närmiljön tas fram?

5. Familjemiljö och alternativ vård

5.1 Barn som berövats sin familjemiljö

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 36 och 38

Kommittén rekommenderar att konventionsstaten vidtar alla nödvändiga åtgärder för att göra det möjligt för barn med föräldrar på anstalt att upprätthålla personliga relationer och direktkontakt med dem och regelmässigt tillämpa närhetsprincipen. Kommittén uppmuntrar också konventionsstaten att öka antalet barnvänliga besöksutrymmen på anstalter.

Kommittén rekommenderar att konventionsstaten utförligt reglerar förfaranden som rör omhändertagande av barn från sina familjer och säkerställer att omhändertagande alltid noga utreds, är förenligt med barnets bästa och används som en sista utväg.

Barn med föräldrar på anstalt

Varje år är det ungefär 8.000 barn och ungdomar som har minst en förälder som sitter i fängelse. Om frivård (kriminalvård ute i samhället) räknas uppskattas att det är över

⁷⁹ Se bland annat Barnombudsmannen. Barns och ungas erfarenheter av våldsbejakande islamistisk extremism. 2018 och Barnombudsmannen. Utanförskap, våld och kärlek till orten. 2018.

⁸⁰ Barnombudsmannen. Ensamkommande barn som försvinner. 2017.

30.000 barn som har en förälder som på något sätt är frihetsberövad.⁸¹ Socialstyrelsen genomförde 2018 en kartläggning om stödet till barn med frihetsberövade föräldrar. Denna visade att stödet till dessa barn inte var tillräckligt – 79 % av kommunerna hade inga specifika insatser för barn med frihetsberövade föräldrar, 94 % hade inte någon förebyggande eller uppsökande verksamhet för dessa barn. Ett fåtal kommuner hade gruppverksamheter eller erbjöd enskilt stöd till målgruppen. Det mesta stödet till gruppen kom från ideella verksamheter⁸², som dock inte finns tillgängliga över hela landet.⁸³

Kommunerna nämner främst kunskapsbrist och resursbrist som de främsta utmaningarna i arbetet med barn med frihetsberövade föräldrar. De nämner också svårigheten att få kännedom om barnen om de inte redan är aktuella hos socialtjänsten, och att få till trygga och fungerande umgängen mellan barnet och den frihetsberövade föräldern.⁸⁴

Barn som får stöd genom eller är omhändertagna av den sociala barnavården

2019 genomförde Socialstyrelsen den första nationella kartläggningen av orosanmälningar i Sverige. 80 % av landets kommuner deltog i undersökningen. Den visade att under 2018 gjordes 331 000 orosanmälningar till socialtjänsterna i landet, vilket blir ca 1000 anmälningar varje dag, året om. Av dessa ledde 126 000, eller 38 %, till att utredning inleddes. Anmälningarna omfattade sammanlagt 180 000 barn, vilket är drygt 8 % av alla barn i Sverige. Två tredjedelar handlade om barn yngre än 12 år. 55 % av anmälningarna rörde pojkar. Över 60 % av anmälningarna är relaterade till de vuxna i barnets närhet och inte till barnets eget beteende. Var femte anmälan handlade om våld i nära relation.⁸⁵

Barn som är omhändertagna inom den sociala barnavården i Sverige har varit i fokus i många utredningar de senaste åren, inklusive i den senaste årsrapporten från Barnombudsmannen. För närvarande pågår det också en stor utredning, Framtidens socialtjänst, om hela socialtjänsten, inklusive socialtjänstlagen. Utredningen ska ha ett tydligt barnrättsperspektiv. Utredningen ska lämna sitt slutbetänkande till regeringen den 1 juni 2020.

Under 2018 fick 38 800⁸⁶ barn och unga⁸⁷ någon gång vård enligt socialtjänstlagen eller lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga. Den vanligaste placeringsformen är familjehem.⁸⁸

Olika studier visar på stora brister när det gäller omhändertagande av barn. Det handlar om undermåliga utredningar, att barn inte får komma till tals, dålig uppföljning av placering, placering som inte är individanpassad och grava missförhållanden såsom våld och övergrepp när barnet är i samhällets vård.⁸⁹ Barn som Barnombudsmannen har träffat berättar om både bra och dåliga erfarenheter. Bland de dåliga erfarenheterna sticker dålig kontakt med socialsekreteraren ut. Barn vittnar om lite tid med handläggaren, att inte bli

---

⁸¹ Socialstyrelsen. Barn med frihetsberövade föräldrar. 2018.

⁸² I synnerhet organisationen BUFFF – Barn och unga med förälder/familjemedlem i fängelse.

⁸³ Socialstyrelsen. Barn med frihetsberövade föräldrar. 2018.

⁸⁴ Socialstyrelsen. Barn med frihetsberövade föräldrar. 2018.

⁸⁵ Socialstyrelsen. Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa. Nationell kartläggning 2018. 2019.

⁸⁶ Från 2018 räknas även asylsökande barn in i statistiken, vilket gör att den inte går att jämföra med tidigare år. Av de barn som var placerade var knappt 30 % ensamkommande barn.

⁸⁷ Upp till 20 år

⁸⁸ Socialstyrelsen. Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2018.

⁸⁹ Se till exempel Vanvårdsutredningen (SOU 2011:61 Utredningen om vanvård i den sociala barnavården); Upprättelseutredningen (SOU 2011:9 Barnen som samhället svek – åtgärder med anledning av övergrepp och allvarliga försummelser i samhällsvården); SOU 2015:71 Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU; Barnets och ungdomens reform – Förslag för en hållbar framtid, slutrapport från den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården.2017; samt olika rapporter från Inspektionen för vård och omsorg (IVO).

lyssnad på, att inte få gehör för sina egna tankar om behandling, inte bli informerad om vad som ska hända, om många omplaceringar och annat.⁹⁰

En studie visar att en socialsekreterare i snitt har en timme om dagen till kontakt med barn, unga och vårdnadshavare. Endast en liten del av denna timme används för enskilda samtal med barn.⁹¹ Enligt en nyligen genomförd studie av Socialstyrelsen är barns delaktighet i beslut och planering av insatser låg. 48 % av kommunerna lämnar information till alla placerade barn om barnets rättigheter, liksom kontaktuppgifter till ansvariga och till Barn- och ungdomslinjen hos Inspektionen för vård och omsorg (IVO).⁹²

5.1.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att stärka kompetensen hos socialtjänsten när det gäller att komma i kontakt med och ge adekvat stöd till barn som har föräldrar i fängelse samt säkerställa tillgång till likvärdigt stöd?
- Vilka åtgärder vidtar regeringen för att stärka socialtjänsten så att ärenden om barn som behöver socialtjänstens insatser handläggs av kompetenta och erfarna socialsekreterare som har tillräckligt med tid att träffa barnet och genomföra kvalitativa utredningar?

5.2 Vårdnadstvister

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015

Ingen rekommendation

Barn som befinner sig i vårdnadstvister har svårt att få sina rättigheter tillgodosedda. Trots att lagstiftningen är skriven utifrån barnets rätt till sina föräldrar, har vi sett stora brister i såväl bedömningar av barnets bästa som barnets rätt att komma till tals i den praktiska tillämpningen. Fokus ligger ofta på föräldrarnas konflikt, inte barnets bästa.⁹³

Barn är inte heller part i ärenden som rör vårdnad, umgänge och boende, och har därför inget ombud som bara för fram barnets åsikter. Att barnrättsperspektivet saknas blir särskilt tydligt i frågor om umgänge med förälder som barnet inte bor tillsammans med. I föräldrabalken 6 kap 15 § slås det fast att barnet har rätt till umgänge med den förälder hen inte bor tillsammans med. I nästkommande paragraf anges dock att det är föräldern som har möjlighet att utkräva umgänge med barnet. Barnet har således ingen möjlighet att utkräva sin egen rätt. En förälder kan däremot utkräva umgänge mot barnets vilja och det finns till och med en möjlighet till verkställighet av umgänget med hjälp av polishämtning.

Om den ena av två föräldrar med gemensam vårdnad avlider, får den andra föräldern ensam vårdnad. Det förekommer att föräldrar får ensam vårdnad för sina barn efter att ha dödat den andra föräldern. Detta gör det möjligt för den förälder som dödat den andra att bland annat neka barnet stöd och behandling. Det finns en möjlighet för en domstol på begäran av socialnämnden att flytta över vårdnaden till en annan person. Detta utnyttjas dock inte i alla fall. Det kan också dröja innan ett sådant förfarande sker. I

Vårdnadsutredningen tas denna problematik upp och det föreslås att en tillfällig vårdnadshavare ska kunna utses av domstolen när en förälder har dödat den andre eller

⁹⁰ Barnombudsmannen. Vem bryr sig – när samhället blir förälder. 2019.

⁹¹ Barnets och ungdomens reform – Förslag för en hållbar framtid, slutrapport från den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården. 2017. sid 25.

⁹² Socialstyrelsen. Öppna jämförelser 2019. Social barn- och ungdomsvård. 2019.

⁹³ SOU 2017:6 Se barnet!.

utsatt den andre för allvarligt våld.⁹⁴ Utredningens förslag har ännu inte lett till lagändringar.

5.2.1 Förslag på fråga till Sverige

- Hur avser regeringen stärka barnrättsperspektivet såväl i lagstiftningen som i tillämpningen i frågor som rör vårdnad, boende och umgänge?
- Vad har regeringen för inställning till att ändra föräldrabalken så att barn blir part i ärenden om vårdnad, boende och umgänge och därmed har tillgång till ett eget ombud?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att en förälder som har dödat eller grovt misshandlat den andra föräldern, inte får ha vårdnaden om det gemensamma barnet?

5.3 Familjeåterförening

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015

Ingen rekommendation

Att använda sig av familjeåterföreningen är en av få säkra och lagliga vägar som flyktingar kan använda för att ta sig från ett krigshärjat land till ett tryggt och stabilt land.

När Sverige 2016 införde en tillfällig utlänningslag⁹⁵ (läs mer om detta under kapitel 8.1) stramades möjligheterna till familjeåterförening åt. De lättaste upp något vid förläningen 2019, men fortfarande är möjligheterna starkt begränsade. För skyddsbehövande – såväl de med flyktingstatus som status som alternativt skyddsbehövande – gäller numera följande vid ansökan om familjeåterförening⁹⁶:

Den som befinner sig i Sverige ska ha goda möjligheter att få permanent uppehållstillstånd i Sverige i framtiden. Anknypningspersonen ska också kunna försörja sig själv och den/de som kommer till Sverige. Detta inkluderar att inneha en bostad som är tillräckligt stor och lever upp till viss standard. Undantag från försörjningskravet görs om anknypningspersonen i Sverige är under 18 år eller familjemedlemmarna ansöker om familjeåterförening inom tre månader från det att anknypningspersonen har fått uppehållstillstånd i Sverige. Detta krav gör att det i praktiken blir omöjligt till en familjeåterförening utan försörjningskrav, då det kan vara svårt att såväl lokalisera familjen som för denna att ta sig till en ambassad och lämna in en ansökan inom denna tidsfrist.

Innan den tillfälliga lagen trädde ikraft undantogs även barnfamiljer från försörjningskravet. Då fick också de allra flesta skyddsbehövande permanent uppehållstillstånd, varför prövningen om goda möjligheter för att få permanent uppehållstillstånd inte behövde göras.

Slutligen har personer som får uppehållstillstånd på grund av humanitära skäl – enligt den tillfälliga utlänningslagen om det skulle strida mot ett svenskt konventionsåtagande att neka uppehållstillstånd – ingen möjlighet till familjeåterförening. Det finns dock en ventil i lagen som ger möjlighet att ge uppehållstillstånd på grund av anknytning om det skulle strida mot ett svenskt konventionsåtagande att neka det.⁹⁷

⁹⁴ SOU 2017:6 Se barnet. Sid 367.

⁹⁵ Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.

⁹⁶ 6-10 §§ lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.

⁹⁷ 13 § lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.

5.3.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att ansökningar om familjeåterförening som inkluderar barn hanteras på ett positivt, humant och skyndsamt sätt?
- Hur avser regeringen säkerställa att försörjningskravet och 3-månadersfristen inte omöjliggör barnets rätt till sina föräldrar?

6. Funktionsnedsättning, grundläggande hälsa och välfärd

6.1 Barn med funktionsnedsättning

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 40

Mot bakgrund av kommitténs allmänna kommentar nr 9 (2006) om rättigheter för barn med funktionsnedsättning uppmanas konventionsstaten att anlägga ett perspektiv baserat på mänskliga rättigheter avseende funktionsnedsättning och i synnerhet att

- a) säkerställa att befintliga åtgärder för att barn med funktionsnedsättning ska ha rätt att komma till tals i alla frågor som rör dem effektivt genomförs,
- b) samla in uppgifter om barn med funktionsnedsättning som har utsatts för brott och informera kommittén om resultatet i nästa rapport, bedriva forskning och samla in uppgifter och statistik om våld mot barn med funktionsnedsättning och stärka sin strategi och sina initiativ för upplysning och utbildning av föräldrar och personer som arbetar med barn och för att öka kunskapen hos allmänheten,
- c) säkerställa att alla barn har tillgång till skolor utan diskriminering och att, i detta syfte, upphäva bestämmelsen i skollagen som gör mottagandet av ett barn beroende av vissa faktorer och avsätta tillräckligt mänskligt, tekniskt och ekonomiskt stöd för att säkerställa att inga skolor ställs inför organisatoriska eller ekonomiska begränsningar som hindrar utbildningen från att fullt ut vara inkluderande,
- d) skyndsamt vidta rättsliga åtgärder och avsätta alla nödvändiga resurser för att säkerställa att varje barn med funktionsnedsättning ges möjlighet och allt nödvändigt stöd för att nå högsta möjliga utbildningsnivå utifrån barnets egen förmåga,
- e) utveckla kunskaps- och utbildningsprogram för föräldrar och lärare om hur de särskilda behoven hos barn med funktionsnedsättning upptäcks och tillgodoses.

Under 2015 träffade Barnombudsmannen barn med olika funktionsnedsättningar för att få veta mer om hur deras vardag såg ut och hur deras rättigheter tillgodoses. Barnen berättade både om positiva och negativa erfarenheter kopplade till olika rättigheter.

Många barn tog upp bristen på delaktighet och information. Det handlade om delaktighet i beslut som rör dem, om att bli lyssnad på när behandling och stöd diskuteras och beslutas,

att få information om sin funktionsnedsättning men också om vad som händer – vilken medicin får jag, varför, vilka olika former av behandling finns?⁹⁸

Bilden av att barn med funktionsnedsättningar inte kommer till tals bekräftas också av Barnrättighetsutredningens granskning av handläggningen av ärenden enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). I granskningen visade det sig att i hälften av fallen hade samtal med barnet inte ägt rum. I ett fåtal av dessa fall hade föräldrarna hörts istället, men i det stora flertalet hade inte barnets åsikter inhämtats på något sätt.⁹⁹

Enligt LSS har vårdnadshavaren rätt att företräda barnet vid en ansökan om insatser för barn under 15 år och för barn mellan 15 och 18 år om barnet uppenbart saknar förmåga att ta ställning på egen hand.¹⁰⁰ Om barnet inte har uppnått den ålder och mognad som krävs för att själv bestämma, kan vårdnadshavaren förhindra att socialtjänsten talar med barnet.¹⁰¹

Enligt LSS utgör inte heller barnets bästa ett kriterium för rätt till insatser enligt lagen. Lagen säger endast att när åtgärder rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas.¹⁰² Barnrättighetsutredningens granskning visade att i majoriteten av besluten gjordes inte bedömningar av barnets bästa i enlighet med artikel 3 i barnkonventionen och att barnets bästa som begrepp användes sällan i beslut eller beslutsunderlag.¹⁰³

På uppdrag av regeringen genomförde Socialstyrelsen 2018 en studie om barnkonventionens genomslag vid tillämpningen av LSS. Även denna studie kom fram till att barnets bästa inte används som ett tillvägagångssätt i handläggningen av LSS-ärenden. Handläggare verkade ha särskilt svårt med detta i ärenden när de upplever att barnet och föräldrar uttrycker olika behov. Tillämpningen av barnets rätt att komma till tals hade också stora brister, många uttalade brist på kompetens och tillgängliga kommunikationsverktyg. Handläggarna hade inte heller tillräcklig kompetens om olika funktionsnedsättningar.¹⁰⁴

Skollagen möjliggör fortfarande för kommuner att neka barn med funktionsnedsättningar plats på en viss skola på grund av ekonomiska eller organisatoriska hinder.¹⁰⁵

Våra samtal med barn visar att det är vanligt att de blir utsatta för våld och trakasserier av andra barn på grund av sin funktionsnedsättning. Barn beskriver hur de blir utsatta för fysiskt våld, uppmånade att ta sitt liv eller skada sig själva. Barn berättar hur de blir oroliga, ledsna, otrygga, besvikna och rädda när de själva eller andra utsätts för kränkningar och våld. Barn berättar också om kränkningar och våld från lärare eller behandlingspersonal. Barn med funktionsnedsättning som vårdas i den sociala barnvården beskriver att de är extra sårbara när de utsätts för tvångsåtgärder som exempelvis isolering.¹⁰⁶ Studier visar också på att barn med funktionsnedsättning löper högre risk att utsättas för våld i hemmet och för mobbning samt på en högre risk för att utsättas för sexuella övergrepp.¹⁰⁷

Det finns studier som visar att rättsväsendet inte har tillräcklig kompetens att hantera ärenden där barn med funktionsnedsättningar är målsägande. Rättsväsendet tar sällan in

---

⁹⁸ Barnombudsmannen. Respekt. 2016.

⁹⁹ SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag. Sid 199.

¹⁰⁰ 8 § Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade.

¹⁰¹ Prop. 2009/10:176 Personlig assistans och andra insatser - åtgärder för ökad kvalitet och trygghet. Sid. 74.

¹⁰² 6 a § Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade.

¹⁰³ SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag. Sid 193.

¹⁰⁴ Socialstyrelsen. Uppföljning av barnkonventionens genomslag vid tillämpning av LSS. 2019.

¹⁰⁵ 10 kap. 30 § 2 stycket punkt 1 skollagen.

¹⁰⁶ Barnombudsmannen. Respekt. 2016. Sid 131.

¹⁰⁷ Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Om barn med funktionsnedsättning i Sverige och deras utsatthet för våld och kränkningar. 2016.

sakkunniga som kan informera rätten om vad olika funktionsnedsättningar kan innebära för barnet.¹⁰⁸

6.1.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att professionella som arbetar med och för barn med funktionsnedsättningar har tillräckligt kompetens för att säkerställa att barnen blir aktiva deltagare i åtgärder som berör dem?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att skolor inte kan neka plats för barn med funktionsnedsättningar på grund av ekonomiska hinder?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att minska risken för att barn med funktionsnedsättningar utsätts för våld och kränkande behandling?
- Vilka åtgärder avser regeringen genomföra för att öka domstolars kompetens att hantera ärenden där barn med funktionsnedsättningar är målsägande?

6.2 Hälsa och hälso- och sjukvård

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 42

Kommittén uppmärksammar konventionsstaten på sin allmänna kommentar nr 15 (2013) om barnets rätt till bästa uppnåeliga hälsa och rekommenderar att konventionsstaten anstränger sig ytterligare för att förbättra hälsotillståndet hos barn från missgynnade och marginaliserade grupper och avsätter tillräckliga ekonomiska, mänskliga och tekniska resurser för att garantera deras rätt till hälsa, utan diskriminering.

När barn söker asyl i Sverige ska de få en hälsoundersökning. I en undersökning Barnombudsmannen gjorde med personal inom elevhälsan i ett antal skolor visade det sig att många nyanlända inte hade gjort hälsoundersökningen innan de började skolan. Nyanlända barn får inte heller något nationellt samordningsnummer så att hälso- och sjukvården enkelt kan se vad barnet har genomgått för undersökningar, fått för vaccinationer eller annat om barnet flyttar under asylprocessen.¹⁰⁹

Flera studier visar att barn som omhändertas inom den sociala barnavården har sämre hälsa än barn i övriga befolkningen. Detta gäller oavsett om barnet är placerat i familjehem, HVB eller SiS-hem. Det handlar om såväl fysiska som psykiska hälsoproblem, inklusive sämre tandhälsa. I en undersökning visar det sig att inte alla kommuner genomför hälsoundersökningar på barn som omhändertas eller placeras.¹¹⁰ En enkät Barnombudsmannen genomförde med barn på särskilda ungdomshem visade också att fler barn berättade att de mätte mycket dåligt jämfört med barn i allmänhet (6 % av pojkarna och 11 % av flickorna jämfört med 1 % av barn i allmänhet).¹¹¹ Barn som är placerade som

¹⁰⁸ Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Om barn med funktionsnedsättning i Sverige och deras utsatthet för våld och kränkningar. 2016. Sid 42.

¹⁰⁹ Barnombudsmannen. Nyanlända barns hälsa. 2017.

¹¹⁰ För genomgång av studierna, se Barnombudsmannen. Vem bryr sig – när samhället blir förälder. 2019. Sid 40 ff.

¹¹¹ Barnombudsmannen. Vem bryr sig – när samhället blir förälder. 2019. Sid 43.

Barnombudsmannen pratat med berättar om att de har blivit nekade att träffa läkare, vilket i vilka fall lett till akuta hälsobesvär.¹¹²

För vissa grupper av barn är väntetiderna för behandling långa – till exempel för barn som inte identifierar sig som sitt vid födseln tilldelade kön är väntetiden upp till 20 månader för att få påbörja en utredning om könsdysfori på den största mottagning för personer under 18 år som finns i Sverige.¹¹³

6.2.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att asylsökande barn genomgår hälsoundersökning snabbt efter ankomst till Sverige och för att säkerställa samordning mellan hälsoinrättningar för det fall barnet flyttar?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att barn som är omhändertagna enligt den sociala barnvården får den hälso- och sjukvård som de har behov av och rätt till?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att korta väntetiderna för barn inom hälso- och sjukvården, i synnerhet för barn som ska genomgå en utredning om könsdysfori?

6.3 Psykisk hälsa

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 44 och 46

Kommittén uppmanar konventionsstaten att inrätta ett system av oberoende experter som bevakar diagnosen av ADHD och andra beteendeproblem och användningen av läkemedelsbehandling för barn som fått diagnosen och att a) bedriva oberoende forskning om diagnostiseringsmetoder som används i bedömningen av barns psykiska hälsoproblem, b) säkerställa att lämplig och vetenskapligt beprövad psykologisk behandling och specialiststöd för barn, deras föräldrar och lärare prioriteras framför förskrivningen av läkemedel vid ADHD och andra beteendeproblem.

Kommittén rekommenderar att konventionsstaten ökar resurserna till skolhälsovården för att säkerställa att barn har tillgång till och får lämpligt stöd vid psykosociala och psykiska problem samt lämplig psykiatrisk vård inom rimlig tid, som tidigare rekommenderats av kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (se CRPD/C/SWE/CO/1, punkt 18).

En nyligen genomförd studie från Folkhälsomyndigheten visar på att den psykiska ohälsan bland barn och unga ökar och att det är stor ojämlikhet i den. Antalet 7-17-åringar som fått en psykiatrisk diagnos har ökat från 6 000 2013 till 7 700 2017. Det är fler pojkar än flickor som får psykiatriska diagnoser. Den visar vidare att barnets socioekonomiska status påverkar den psykiska ohälsan – barn som uppger att de inte har det bra ställt ekonomiskt rapporterar oftare psykiska och psykosomatiska besvär än andra. Även andra faktorer såsom föräldrarnas födelseland och utbildningsnivå samt familjetyp har betydelse för skillnader i den psykiska hälsan. Även barn med funktionsnedsättningar och HBTQI-ungdomar har sämre psykisk hälsa.¹¹⁴

¹¹² Barnombudsmannen. Vem bryr sig – när samhället blir förälder. 2019. Sid 47.

¹¹³ <https://fpes.se/2019/10/16/transvarden-for-unga/#.Xjon2WhKg2w> (hämtad 2020-02-07).

¹¹⁴ Folkhälsomyndigheten. Ojämlikhet i psykisk hälsa i Sverige. 2019.

En annan studie från Socialstyrelsen visar att antalet barn som får behandling för ångest och depression ökar, och att det är fler flickor än pojkar som får behandling. Studien visar också på stora regionala skillnader vad gäller vård och behandling av psykiatriska tillstånd och sjukdomar.¹¹⁵

I Barnombudsmannens samtal med nyanlända barn var det många som berättade om att de mådde dåligt psykiskt – både på grund av det som hänt i hemlandet och det som hänt under vägen till Sverige men också på grund av oro under asylprocessen och oro för familjemedlemmar som finns kvar i hemlandet eller i flyktingläger. Barn berättade om att de hade svårt att äta och sova, var oroliga, inte klarade av skolan. Vissa berättade om självmordstankar och självmordsförsök. Även personal inom elevhälsan berättade om att det var den psykiska ohälsan som var det största problemet för nyanlända barn. De vittnade också om samarbetssvårigheter med barn- och ungdomspsykiatrin när de försökte se till att barnen fick hjälp med traumabehandling och annan psykologisk behandling.¹¹⁶

Barn som är placerade i samhällets vård mår ofta psykiskt dåligt. Många barn som Barnombudsmannen träffade berättade om självskadebeteende, självmordstankar och självmordsförsök. De berättar också om sömnsvårigheter, PTSD, ångest och depressioner. I vår enkät nämner flera att de har en ADHD-diagnos.¹¹⁷

Enligt en studie från Socialstyrelsen har 71 % av barnen på särskilda ungdomshem en psykiatrisk diagnos. Förskrivningen av psykofarmaka till placerade barn är mycket hög i jämförelse med jämnåriga och många får flera typer av psykofarmaka. Studien visar också en överrepresentation av allvarlig självskadeproblematik och självmordsförsök.¹¹⁸

Från olika kontakter Barnombudsmannen har och genom rapporter i media visas också en bild på hur svårt det är för barn med psykisk ohälsa att få stöd och hjälp. Barn- och ungdomspsykiatrin (BUP) vittnar om resursbrist – såväl vad gäller ekonomi som kompetent behandlingspersonal.¹¹⁹ Köerna till att få stöd från BUP är på sina håll i landet väldigt långa (för neuropsykiatriska utredningar kan det i vissa fall uppgå till 1-2 år¹²⁰). Det är också otydligt vem som har ansvaret för barn som mår psykiskt dåligt – BUP tar i första hand emot barn med stora svårigheter. Elevhälsan har inte alltid kapacitet eller kompetens att ta emot barn som mår lite mindre dåligt, och allmänvården är också dåligt rustad för detta. Det är svårt för barn och deras föräldrar att veta vart de kan få rätt och bra vård.¹²¹

Sedan 2016 har regeringen en överenskommelse med Sveriges kommuner och regioner (SKR) för att genomföra satsningar för att förbättra den psykiska hälsan i Sverige, inklusive för barn och unga. SKR ska stötta kommuner och regioner i deras arbete, bland annat genom att fördela medel som regeringen har tillskjutit. De ska också driva på utvecklandet av olika vårdformer och målgruppsanpassade insatser. Enligt denna överenskommelse finns en målsättning för tillgängligheten inom barn- och ungdomspsykiatrin (BUP) – inom 30 dagar ska barnet få en första bedömning och efter ytterligare 30 dagar ska fördjupad utredning eller behandling inledas (så kallad vårdgaranti). Särskilda medel finns avsatta för att nå just detta mål.¹²² Under 2019 nåddes båda målen i genomsnitt i 55 % av fallen, men

---

¹¹⁵ Socialstyrelsen. Psykiatrisk vård och behandling till barn och unga. Öppna jämförelser 2019. 2019.

¹¹⁶ Barnombudsmannen. Nyanlända barns hälsa. 2017.

¹¹⁷ Barnombudsmannen. Vem bryr sig – när samhället blir förälder. 2019. Sid 43 ff.

¹¹⁸ Socialstyrelsen. Vård av barn och unga i HVB utifrån deras samlade behov. 2019. Sid 16 f.

^{119/119} Se till exempel <https://www.bup.se/sv/Om-BUP/Aktuellt/fakta-om-vantetider-administrativ-registrering-och-personalomsattning-i-bup/> (hämtad 2020-02-07).

¹²⁰ Sveriges Kommuner och Landsting. Uppdrag psykisk hälsa (2018). Psykiatrin i siffror. Barn- och ungdomspsykiatri - Kartläggning 2018. Sid 20.

¹²¹ Bris. Årsrapport för 2018. Hur har barn det? Om barns livssituation – trender, utmaningar och möjligheter. 2019. Sid 12 ff.

¹²² S2020/00441/FS Insatser inom området psykisk hälsa – Överenskommelse mellan staten och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR).

de regionala skillnaderna är stora. I Gotland nåddes målet om första bedömning inom 30 dagar i 97 % av fallen, medan det i Dalarna endast nåddes i 21 %. När det gäller att påbörja fördjupad utredning eller behandling inom 30 dagar, vad Gotland återigen högst med 96 %, medan Jämtland Härjedalen inte nådde målet i ett enda fall.¹²³

6.3.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att garantera att varje barn får det stöd de har rätt till vid risk för psykisk ohälsa?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att ta reda på orsakerna till psykisk ohälsa bland barn och unga, särskilt barn och unga från utsatta grupper?
- Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att förebygga psykisk ohälsa bland olika grupper av barn och unga?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att barn- och ungdomspsykiatri får de resurser som krävs för att leva upp till vårdgarantin och säkerställa likvärdig tillgång över hela landet?

6.4 Levnadsstandard

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 48

Kommittén rekommenderar att konventionsstaten avsätter mer mänskliga, tekniska och ekonomiska resurser och utreder grundorsakerna till fattigdom i syfte att stärka strategierna och åtgärderna för att

- a) stärka program till stöd för behövande familjer, i synnerhet ensamstående familjer och de som lever under svåra socioekonomiska eller andra förhållanden,
- b) höja dagersättningen till asylsökande och skyndsamt vidta rättsliga åtgärder för att säkerställa att ersättningarna inte minskas för familjer med fler än två barn,
- c) säkerställa att familjer inte tvångsförflyttas eller vräks och att barnets rätt till lämpligt boende alltid respekteras.

Dagersättningen till asylsökande har fortfarande inte förändrats. Den ligger kvar på samma nivå som 1994. För familjer med fler än 2 barn halveras ersättningen för barnet från det tredje barnet. Detta i motsats till det barnbidrag som barnfamiljer med tillstånd att bo i Sverige får. Barnbidraget har successivt höjts, senast 2018. Har du två barn eller fler får du också ett flerbarnstillägg. Detta flerbarnstillägg blir högre ju fler barn du har.

Om en person får avslag på sin asylansökan har personen rätt till fortsatt dagersättning till dess att personen lämnar landet, om personen bor kvar i sitt boende och inte vägrar lämna landet, om det handlar om ett barn eller en barnfamilj. Om barnet eller familjen väljer att lämna boendet och hålla sig undan myndigheterna (och leva som så kallad papperslös) dras dagersättningen in. Socialtjänsten i en kommun har en möjlighet att ge bistånd till behövande barnfamiljer, om de inte kan försörja sig själva. Högsta förvaltningsdomstolen har 2017 slagit fast att en familj som lever som papperslös inte har rätt till detta bistånd, eftersom den skulle kunna få rätt till dagersättningen, om familjen inte höll sig undan

¹²³ <https://www.vantetider.se/Kontaktkort/Sveriges/BUP/> (hämtad 2020-02-07).

myndigheterna.¹²⁴ Vissa kommuner har ändå tagit beslut om att ge barnfamiljer som lever som papperslösa rätt till bistånd, då barnen inte ska drabbas av beslut fattade av deras föräldrar.¹²⁵

Barnfamiljer fortsätter vräkas i Sverige. Under 2018 ökade antalet vräkningar av barn igen, efter att ha minskat under ett antal år. 2018 berördes 448 barn av vräkningar och avhysningar.¹²⁶ Hösten 2017 genomförde Socialstyrelsen en nationell kartläggning om hemlöshetens omfattning i Sverige. Under mätveckan uppskattades att uppemot 15.000 barn bott i någon form av hemlöshet, stadigvarande eller växelvis. Siffrorna bör, enligt Socialstyrelsen, ses som ett minimum då mörkertalet är stort och alla barn inte syns i statistiken.¹²⁷

Barnombudsmannen har i sitt arbete träffat barn som berörts av vräkningar eller som av andra anledningar bor i tillfälliga boenden. Dessa barn beskriver en otrygg vardag, många får bo på boenden som kommunen ordnar som i första hand varit tänkta för vuxna som inte har eget boende på grund av till exempel missbruk eller psykisk sjukdom. Barnen får uppleva våld och missbruk i sitt närområde. Många barn berättar också om trångboddhet och svårigheter att få en plats för sig själv för att till exempel göra läxor i lugn och ro. Vissa tar inte hem kompisar då de skäms över boendet.¹²⁸

Barn som söker asyl med sina föräldrar får boende via Migrationsverket, om de inte kan ordna eget boende. De barn vi träffade i anslutning till vårt arbete med barn på flykt beskrev dessa boenden som otrygga och trånga. Vi besökte boendena och många var inte lämpliga för barn. Barnfamiljer placeras på samma boenden som ensamma vuxna. Det händer att barnen upplever våld och missbruk på boendena. Boendena har inte heller tillfredsställande barnvänliga platser, och för de små barnen, som inte går i skolan, finns få aktiviteter att sysselsätta sig med. Boendena ligger också ofta en bit ifrån lokalsamhället, vilket gör det svårt att umgås med andra barn. Barnen beskriver också trångboddhet, vilket gör det svårt även för dessa barn att få en plats för sig själv att göra läxor eller umgås med vänner.¹²⁹

6.4.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att höja dagersättningen för asylsökande barnfamiljer?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att barnfamiljer som lever i Sverige utan nödvändiga tillstånd får sin rätt till skälig levnadsstandard tillgodosedd?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att minska antalet vräkningar av barnfamiljer och antalet barn som lever i hemlöshet?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att boenden som barn och deras familjer tilldelas av staten eller kommunen är trygga, säkra och tillräckligt stora?

---

¹²⁴ Högsta förvaltningsdomstolen. Mål nr 1527-1529-16.

¹²⁵ Se till exempel Stockholms stad. Handläggning av ekonomiskt bistånd. Riktlinjer. 2017.

¹²⁶ Kronofogden. Helårsstatistik vräkningar som berört barn 2008-2018. 2019.

¹²⁷ Socialstyrelsen. Hemlöshet 2017 – omfattning och karaktär. 2017.

¹²⁸ Barnombudsmannen. Inget rum för trygghet – barn och unga om vräkningar och hemlöshet. 2016.

¹²⁹ Barnombudsmannen. Vi lämnade allting och kom hit. 2017.

7. Utbildning, fritid och kultur

7.1 Rätten till utbildning

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015

Ingen rekommendation

Obligatorisk grundskola

Sverige har stora brister i likvärdigheten i utbildning beroende på var i landet du bor och i vilken skola du går. Sedan millennieskiftet har elevernas socioekonomiska bakgrund fått ökad betydelse för hur de lyckas i skolan. Skolsegregationen har ökat då elever allt mer blir uppdelade i skolor utifrån socioekonomisk bakgrund. Skillnaderna mellan skolors betygsresultat har fördubblats mellan 2000-2016.¹³⁰

De senaste åren har Barnombudsmannen träffat barn som lever i socio-ekonomiskt utsatta områden för att höra hur de upplever sin vardag och hur deras rättigheter tillgodoses. När det gäller skolan berättar många av barnen att lärare har låga förväntningar på dem, att det inte är självklart att de ska nå upp till skolans mål och kunna välja vilken utbildning de själva önskar.¹³¹ Även barn med funktionsnedsättning berättar om låga förväntningar från lärare och omgivning på hur de ska klara skolan.¹³²

Barn som är placerade i den sociala barnavården har i genomsnitt lägre betyg och saknar i högre grad fullständiga betyg jämfört med andra jämnåriga barn. De har också väsentligt lägre utbildningsnivå som vuxna.¹³³ Det finns flera studier som visar att placerade barn, oavsett om de är placerade i familjehem, HVB eller på SIS-hem, presterar sämre i skolan. Knappt 60 % uppnår gymnasiebehörighet samma år som de slutar nian. För pojkar är siffran 50 %, ¹³⁴ Barn i den sociala barnavården som Barnombudsmannen träffade 2018 berättade om avbruten skolgång, om att det tog tid efter placeringen innan de fick börja skolan igen¹³⁵, om rädsla för att orättvisa betyg på grund av dålig samverkan med tidigare skola. Flera uppger också att de är frånvarande utan giltig anledning flera gånger i veckan.¹³⁶

I Sverige har de senaste åren så kallade ”hemmasittare” uppmärksamats. Detta är barn som av olika anledningar inte går i skolan, utan stannar hemma. Det finns ingen officiell statistik på hur många barn det handlar om. Skolinspektionen genomförde en kartläggning 2015 som visade att 1700 elever rapporterades ha ogiltig frånvaro under en månad eller mer. Samma kartläggning visade att ytterligare 18.000 elever rapporterades ha ogiltig upprepade ströfrånvaro.¹³⁷ I en uppföljande kvalitativ studie visade Skolinspektionen på att skolor behöver arbeta mer aktivt såväl med förebyggande arbete som med arbetet med att få elever att komma tillbaka till skolan. En stor brist var att barnen själva inte deltog i

¹³⁰ Skolverket (2018). Analyser av familjebakgrundens betydelse för skolresultaten och skillnader mellan skolor.

¹³¹ Barnombudsmannen. Utanförskap, våld och kärlek till orten. 2018 och Barnombudsmannen. Barns och ungas erfarenheter av våldsbejakande islamistisk terrorism. 2018.

¹³² Barnombudsmannen. Respekt. 2016.

¹³³ Socialstyrelsen. Placerade barns skolgång – ett gemensamt ansvar. 2013.

¹³⁴ För sammanställning av forskning och rapporter, se Barnombudsmannen. Vem bryr sig – när samhället blir förälder. 2019. Sid 53.

¹³⁵ Ett barn berättade att hen inte varit i skolan på tre år, eftersom hen väntar på en utredning om ADHD och socialtjänsten inte anser att hen bör gå i skolan förrän den är genomförd.

¹³⁶ Barnombudsmannen. Vem bryr sig – när samhället blir förälder. 2019. Sid 56 ff.

¹³⁷ Skolinspektionen. Omfattande ogiltig frånvaro i Sveriges grundskolor. 2016.

arbetet. Eftersom barnen inte kom till tals, fick inte heller skolorna reda på varför barnen var frånvarande.¹³⁸

Barn som söker asyl i Sverige har rätt till utbildning på samma sätt som övriga barn som bor i Sverige, men ingen skolplikt.¹³⁹ När Barnombudsmannen träffade barn som var asylsökande 2016 berättade många om att de hade fått vänta länge innan de fått börja i skolan.¹⁴⁰ Detta trots en strävan att utbildning ska erbjudas inom en månad från det att barnet kommit till Sverige.¹⁴¹

Många av barnen berättade hur mycket skolan betydde för dem – både för att lära sig svenska och komma in i det svenska samhället, men också för att få vara ett barn och inte behöva tänka på det de har varit med om eller hur det går i asylprocessen. Barnen vittnade dock om att den långdragna asylprocessen, ovissheten om de skulle få stanna eller inte och oro för familjemedlemmar som var kvar i hemlandet eller i flyktingläger påverkade deras möjligheter att ta till sig skolundervisningen. En del barn berättade att undervisningen inte var anpassade efter deras behov – vissa ansåg att de fick stanna i förberedelseklassen alldeles för länge innan de fick gå över till den vanliga skolan.¹⁴²

Förskola

Skolinspektionen genomförde mellan 2015 och 2018, på uppdrag av regeringen, en granskning av förskolornas verksamhet i Sverige. Sammantaget kunde konstateras att barn inte erbjuds likvärdiga möjligheter och förutsättningar i alla förskolor, att det finns brister i den pedagogiska verksamheten och att resursfördelningen i kommunerna inte alltid sker utifrån vilka förskolor som har störst behov.¹⁴³ Andelen anställda inom förskolan med en förskollärarexamen var 39,5 % 2018, en minskning från 42,5 % 2014. 31 % saknar helt utbildning¹⁴⁴ för arbete med barn. Andelen anställda med förskollärarexamen skiljer sig markant mellan olika kommuntyper – från 31 % till 48 %.¹⁴⁵ Det finns ett stort antal förskolor som inte har någon anställd med förskollärarexamen.¹⁴⁶

7.1.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att alla barn får en likvärdig utbildning, oberoende av socioekonomisk bakgrund?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att förebygga att barn får långvarig ogiltig frånvaro under sin skolgång?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att öka andelen anställda inom förskolan med en förskollärarexamen?

7.2 Rätten till fritid

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015

Ingen rekommendation

¹³⁸ Skolinspektionen. Omfattande frånvaro – en granskning av skolors arbete med omfattande frånvaro. 2016.

¹³⁹ Skollagen 9 kap 5 §.

¹⁴⁰ Barnombudsmannen. Vi lämnade allting och kom hit. 2017. Sid 65.

¹⁴¹ Skolförordningen 4 kap 1 a §.

¹⁴² Barnombudsmannen. Vi lämnade allting och kom hit. 2017. Sid 65 f.

¹⁴³ Skolinspektionen. Delrapport II – Förskolans kvalitet och målpåfyllelse. 2017.

¹⁴⁴ Förutom förskollärarexamen till exempel gymnasieutbildning för arbete med barn eller en lärar- eller fritidspedagogexamen.

¹⁴⁵ Skolverket. PM Barn och personal i förskolan per 15 oktober 2018. 2018.

¹⁴⁶ Skolverket. Statistik barngrupper och pedagogisk personal per förskola per 15 oktober 2018. 2018.

Barn som Barnombudsmannen träffat uttrycker ofta hur viktig fritiden är och att det finns fritidssysselsättningar i närområdet.¹⁴⁷ Brister som har uppmärksammats av såväl Barnombudsmannen som andra är till exempel att fritidsgårdar oftare besöks av pojkar än flickor, vilket begränsar flickors fritidsmöjligheter¹⁴⁸, att barn i glesbygd inte har samma möjligheter till fritidssysselsättningar¹⁴⁹ – både på grund av utbud och av möjligheter att ta sig till dem – och att barn i ekonomisk utsatthet har mindre möjligheter till en aktiv fritid.¹⁵⁰

Asylsökande barn som Barnombudsmannen har träffat, vittnar om stora brister i fritidssysselsättning. Barn som kommer med sina familjer och bor på asylboenden har sällan tillgång till fritidssysselsättningar på boendet. Boendena kan också vara placerade långt utanför lokalsamhället, varför tillgången till idrottsklubbar, kulturskolor och andra fritidssysselsättningar blir begränsade. Dessa kan också begränsas på grund av brist på lokaltrafik till samhället eller att lokaltrafiken kostar pengar som familjen inte har möjlighet att lägga ut. Ensamkommande barn som bor på HVB berättar om att de flesta fritidssysselsättningar som finns tillgängliga är anpassade efter pojkars behov.¹⁵¹

Kommuner i Sverige kan erbjuda barn och unga kulturella aktiviteter genom så kallade kulturskolor.¹⁵² Tillgången till kulturskolor ser väldigt olika ut beroende på var i landet du bor. Det ser olika ut vilka aktiviteter som erbjuds, hur många barn som har möjlighet att få plats och hur mycket det kostar att delta. De flesta kommuner tar ut avgifter av olika storlek, i genomsnitt cirka 650 kronor per termin. Minst 16 kommuner tar inte ut avgifter alls för kulturskolan.¹⁵³

7.2.1 Förslag på fråga till Sverige

- Hur avser regeringen säkerställa att alla barn i Sverige har tillgång till en meningsfull fritid?
- Hur avser regeringen säkerställa lika tillgång till fritidssysselsättningar för pojkar och flickor?
- Hur avser regeringen säkerställa likvärdigt tillgång till kulturskolor runt om i landet, även för barn från ekonomiskt utsatta situationer?

---

¹⁴⁷ Se till exempel Barnombudsmannen. Utanförskap, våld och kärlek till orten. 2018. Sid 56 f.

¹⁴⁸ Lindström, Lisbeth. Citizenship, Leisure and Gender Equality. International Education Studies No. 5, 2012.

¹⁴⁹ Ungdomsstyrelsen. Fokus 06 – En analys av ungas kultur och fritid. 2016:4. Sid 3.

¹⁵⁰ SCB. Barns fritid. 2009. Sid 37.

¹⁵¹ Barnombudsmannen. Vi lämnade allting och kom hit. 2017.

¹⁵² Kulturskolan är en frivillig men subventionerad utbildning som drivs av kommunerna. På kulturskolan kan barn och unga lära sig spela musik, sjunga, spela teater, dansa, måla och andra kulturella uttryck.

¹⁵³ Prop. 2017/18:164 En kommunal kulturskola för framtiden – en strategi för de statliga insatserna. Sid 5 ff.

8. Särskilda skyddsåtgärder

8.1 Asylsökande barn och flyktingbarn

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 50

Kommittén uppmanar konventionsstaten att skyndsamt vidta åtgärder för att säkerställa att principen om "non-refoulement" alltid respekteras om barn ska skickas tillbaka till sitt hemland. Konventionsstaten rekommenderas vidare att

- a) utreda alla fall av försvinnanden av ensamkommande barn och vidta alla nödvändiga åtgärder för att öka skyddet av dessa,
- b) ändra utlänningslagen så att barnspecifika former av förföljelse uttryckligen anges, t.ex. risken att utsättas för tvångsarbete, barnäktenskap, människohandel, kvinnlig könsstympning eller att rekryteras som barnsoldat, som grund för asyl,
- c) säkerställa att inget barn utvisas tillsammans med föräldrar eller vårdnadshavare från vilka barnet omhändertagits på grund av att det utsatts för våld och/eller övergrepp i deras vård och göra en bedömning av barnets bästa i alla beslut som rör ett sådant barn,
- d) föreskriva i lag att varje ensamkommande barn omgående förordnas en god man som har lämplig utbildning och som med jämna mellanrum fortbildas, att barnet har regelbundna möten med sin gode man och att en tolk förordnas om språkproblem uppstår för att kommunikationen dem emellan ska fungera effektivt,
- e) påskynda asylprocessen och säkerställa att alla asylsökande barn är fullt utrustade med grundläggande förnödenheter, i synnerhet lämpliga kläder, hygienartiklar och allt nödvändigt skolmaterial.

Tillfällig utlänningslag

Som en följd av det stora antalet asylsökande som kom till Sverige 2015 trädde den 20 juli 2016 en tillfällig utlänningslag ikraft. Lagen var tänkt att gälla i tre år, men 2019 förlängdes den två år till och gäller till och med 19 juli 2021.

Den tillfälliga lagen medförde att Sverige lade sig på EU:s miniminivå när det gäller längd på uppehållstillstånd för skyddsbehövande och möjligheter till familjeåterförening (vad gäller familjeåterförening, se ovan kapitel 5.3). Från att ha som grundregel att skyddsbehövande ska få permanent uppehållstillstånd – oavsett om du får status som flykting, alternativt skyddsbehövande eller anses ha rätt att stanna på humanitära skäl – så infördes nu tidsbegränsade uppehållstillstånd. Flyktingar får ett uppehållstillstånd på tre år, medan alternativt skyddsbehövande får uppehållstillstånd i 13 månader. Vid förlängning får de alternativt skyddsbehövande uppehållstillstånd i två år. Möjligheterna att få stanna på grund av humanitära skäl har starkt begränsats och är nu endast möjligt om det skulle strida mot ett svenskt konventionsåtagande att utvisa eller avvisa personen.¹⁵⁴

Permanent uppehållstillstånd kan ett asylsökande barn endast få om det på grund av barnets hälsotillstånd absolut krävs att ett sådant utfärdas.¹⁵⁵ Det är i dessa fall bara barnet

¹⁵⁴ 5 och 11 §§ Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.

¹⁵⁵ 18 § lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige

som får permanent uppehållstillstånd. Barnets föräldrar och eventuella syskon får tillfälliga uppehållstillstånd.¹⁵⁶

Barnombudsmannen har varit starkt kritisk till så väl införandet som förlängningen av den tillfälliga utlänningslagen. Vi anser att den starkt begränsar möjligheterna för ett barn att få sina rättigheter tillgodosedda och att de kortvariga tillfälliga uppehållstillstånden kommer att få stark inverkan på framförallt barnets rätt till utveckling, hälsa och utbildning.

För närvarande har en parlamentarisk kommitté, med personer från alla riksdagspartier, i uppdrag att förhandla fram en ny migrationslagstiftning. Kommittén ska lämna sitt förslag den 20 augusti 2020. Kommittén ska, enligt direktiven, redogöra för konsekvenserna för barn ur ett barnrättsperspektiv i enlighet med barnkonventionen vid alla åtgärder som berör barn.¹⁵⁷ Det finns dock inget i direktiven som direkt anger att kommittén ska se över möjligheterna att införa tydliga barnspecifika asylskäl i lagen, såsom FN:s barnrättskommitté har rekommenderat.

Ensamkommande barn

Sverige har under 2017 återinfört medicinska åldersbedömningar i asylprocessen, efter att ha avstått från att göra det under ett par år på grund av de osäkra metoderna.¹⁵⁸ De medicinska åldersbedömningarna görs av Rättsmedicinalverket.¹⁵⁹ Dessa har fått stort genomslag hos Migrationsverket och i olika granskningar har det visats sig att de medicinska åldersbedömningarna har fått ligga helt till grund för att avgöra om en person är över eller under 18 år, utan att någon psykosocial bedömning har gjorts.¹⁶⁰ Andra granskningar har visat stora brister i hur de medicinska åldersbedömningarna genomförs och stora brister i tillförlitligheten i de metoder som används.¹⁶¹ Migrationsverkets egna undersökningar har visat stora brister i tillämpningen av principen om benefit of the doubt vid medicinska åldersbedömningar.¹⁶²

Vad gäller systemet med god man för ensamkommande barn har inga förändringar skett sedan kommitténs senaste granskning av Sverige. I Barnombudsmannens granskning av situationen för barn på flykt 2016 och 2017 kunde vi se att det kunde dröja lång tid innan barnen fick en god man förordnad. Detta kan ha att göra med att så många ensamkommande barn kom samtidigt till Sverige under 2015. Vi såg också andra problem med god man-systemet. Barn som är traumatiserade eller har mycket problem med sig vid ankomst till Sverige kan behöva en mer professionell och specialiserad god man än det system som finns idag med i princip ideella gode män som i vissa kommuner får lite utbildning innan de blir tilldelade ett barn. Det finns inte heller någon övre gräns för hur många barn en person kan vara god man åt samtidigt. Vissa kommuner har infört en gräns, som oftast ligger kring 10 barn, men eftersom det inte finns något nationellt register och en person kan vara god man åt barn i olika kommuner så finns det fall där en god man kan ha 40-50 barn som hen ska ta hand om. Det finns inte heller ett system för kommuner att delge information om en person är olämplig som god man. Många barn vi mötte under vår

¹⁵⁶ Se rättsfall Migrationsdomstolen i Luleå, UM 167-17.

¹⁵⁷ Kommittédirektiv Dir. 2019:32 Den framtida svenska migrationspolitiken.

¹⁵⁸ Detta då den svenska barnläkarföreningen tog ett beslut att sluta genomföra de medicinska åldersbedömningarna efter att ha sett att resultaten användes felaktigt av Migrationsverket
<http://www.barnlakarforeningen.se/2015/07/17/angaende-medicinska-aldersbedomningar-av-asylsokande-ungdomar/>
(hämtad 2019-10-10)

¹⁵⁹ Rättsmedicinalverket. Återrapportering avseende regeringsuppdrag till Rättsmedicinalverket att genomföra medicinska åldersbedömningar (Ju2016/03931/Å). 2016.

¹⁶⁰ <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/svt-granskar-medicinska-aldersbestamningar-avgorande-for-migrationsverket>
(hämtad 2019-10-10)

¹⁶¹ <https://www.svd.se/om/svd-granskar-aldersbedomningarna> (hämtad 2019-10-10)

¹⁶² Migrationsverket. Tematisk kvalitetsuppföljning av initial åldersregistrering (dnr 1.3.4-2016- 36465). 2016.

granskning var nöjda med sin gode man, men ett antal berättade om stora problem med kontakt, förståelse, hjälp och stöd.

Ensamkommande barn fortsätter också att avvika från sina boenden och leva utanför samhällets kontroll. Vissa kommer tillbaka, vissa håller sig undan under en längre tid. Mellan januari 2014 och oktober 2017 avvek 1736 ensamkommande barn. Under 2017 hade Barnombudsmannen ett särskilt uppdrag att träffa och lyssna på dessa barns erfarenheter. Barnen berättade om att de har utsatts för fysiskt och psykiskt våld under tiden. Både flickor och pojkar berättar om sexuellt utnyttjande och hur de sålt sina kroppar för att få pengar till mat och någonstans att sova. Barnen beskriver ett hårt liv, många har levt på gatan. De berättar om självmordstankar, självmordsförsök och vänner som tagit sina liv. Barnen avviker på grund av olika orsaker. Vissa för att de har fått avslag. Vissa för att de blivit uppskrivna i ålder och ska byta boende. Andra för att 18-årsdagen närmar sig och de är oroliga för vad som ska hända. Men barnen avviker också på grund av missförhållanden på boendet – våld, hot och kränkningar. Detta förekommer både på HVB-hem och familjehem.¹⁶³

Det finns fortfarande svåra samordningsmöjligheter när ensamkommande barn försvinner och ansvarsfördelningen är inte tydligt till exempel vad gäller vem som ska rapportera försvinnande till polis, hur eftersökningar görs med mera. Länsstyrelsen i Stockholm hade mellan 2016 och 2017 ett regeringsuppdrag om att kartlägga situationen, föreslå åtgärder till regeringen och sprida metoder och arbetssätt till de aktörer som är involverade när ett ensamkommande barn avviker.¹⁶⁴ Kartläggningen visade att det saknas kompetens och kunskap om ensamkommande barn som avviker, att många kommuner saknar rutiner för såväl förebyggande arbete som vilka åtgärder som ska vidtas när ett barn avviker. Något som komplicerar samverkan och koordinering är de många aktörerna, på olika nivåer, som är involverade när ett barn försvinner.¹⁶⁵

Asylprocessen

Det finns ett stort antal brister i tillämpningen av barnets rättigheter i asylprocessen. När det gäller bedömningen av barnets bästa och barnets rätt att komma till tals, se kapitel 2.2 och 2.3.

När barnet söker asyl tillsammans med sina föräldrar är det sällan som barnets egna asylskäl utreds. Detta har flera utredningar visat.¹⁶⁶ Barn som vi har pratat med bekräftar denna bild – de får oftast frågor om hur det är i Sverige, inte hur det har varit i hemlandet.

Handläggningstiderna är ett annat problem. Under 2019 var den genomsnittliga handläggningstiden för asylärenden 288 dagar. Det skiljer dock en hel del i tid beroende på vilket land den asylsökande kommer ifrån. När den sökande är från Afghanistan var handläggningstiden 2019 för beslut i asylärendet 581 dagar.¹⁶⁷

Det har ännu inte skett någon förändring i lagen vad gäller asylsökande barn som har omhändertagits från sina föräldrar under asylprocessen. Det är fortfarande möjligt att utvisa barn tillsammans med deras föräldrar, även om socialnämnden har ansett att

---

¹⁶³ Barnombudsmannen. Ensamkommande barn som försvinner. 2017.

¹⁶⁴ Dir. S2016/00634/FST Uppdrag om ensamkommande barn som försvinner.

¹⁶⁵ Länsstyrelsen Stockholm. Rapport 2016:25. På flykt och försvunnen. En nationell kartläggning av ensamkommande barn som avviker. 2016.

¹⁶⁶ Se till exempel SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag. Även Migrationsverkets egna kvalitetsuppföljningar visar på detta.

¹⁶⁷ Migrationsverket. Avgjorda asylärenden beslutade av Migrationsverket, förstagångsansökningar. 2019.

föräldrarna inte är kapabla att ta hand om barnet. Så sent som i februari 2020 uppmärksammades ett sådant fall i medierna.¹⁶⁸

8.1.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vilka åtgärder vidtar regeringen för att säkerställa att barnets rättigheter tillgodoses fullt ut vid tillämpningen av den tillfälliga utlänningslagen?
- Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att säkerställa att en ny utlänningslagstiftning har ett tydligt barnrättsperspektiv, inklusive inkluderar barnspecifika former av förföljelse som skyddsskäl?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att åldersbedömningar av ensamkommande flyktingbarn görs utifrån tvärdisciplinära förfaranden och med ett tydligt barnrättsperspektiv där principen om benefit of the doubt tillämpas?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att reformera systemet med god man för ensamkommande barn?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att sätta upp tydliga gränser för hur många barn en person kan vara god man åt dig samt att skapa ett nationellt register över gode män?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att samordning och samarbete mellan olika myndigheter förbättras vid de tillfällen ett ensamkommande barn avviker från sitt boende?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att korta handläggningstiderna i asylärenden och säkerställa att barns egna asylskäl utreds i alla fall då barnet kommer tillsammans med sina föräldrar?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att barn som är omhändertagna enligt LVU på grund av föräldrarnas omsorgsbrist, inte utvisas tillsammans med sina föräldrar innan de sociala myndigheterna anser att föräldrarna har kapacitet att ta hand om sina barn?

---

¹⁶⁸ Värmlands Folkblad. Syskon riskerar separeras. Publicerad 8 februari 2020.

8.2 Fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 56

Kommittén uppmanar konventionsstaten att vidta alla nödvändiga åtgärder för att se till så att brottsbalken fullt ut överensstämmer med bestämmelserna i det fakultativa protokollet, inklusive genom att

- a) kriminalisera alla de brott som avses i artiklarna 1, 2 och 3 i det fakultativa protokollet och alla former av barnpornografi, enligt tidigare rekommendationer, och belägga sexuellt utnyttjande med straff som står i proportion till brottets svårhetsgrad,
- b) ge alla barn som utsatts för övergrepp, inklusive barn över 15 år, ett fullgott rättsligt skydd,
- c) ompröva sin inställning när det gäller att köp av sexuell handling av barn och utnyttjande av barn för sexuella ändamål anses som "mindre allvarliga sexualbrott mot barn" och att ta bort kravet på dubbel straffbarhet för utlämning när sådana brott begås utanför landets territorium,
- d) erbjuda alla personer som arbetar med och för barn systematisk utbildning om det fakultativa protokollet,
- e) ta tillbaka sin förklaring i fråga om artikel 2 c i det fakultativa protokollet

Barnpornografibrottet är fortfarande placerat i kapitel 16 i brottsbalken, brott mot allmän ordning, och ses därför inte som ett sexualbrott i den rättsliga bedömningen.¹⁶⁹ Alla barn under 18 år är inte heller skyddade i barnpornografibrottet, då det ska göras en bedömning om barnets pubertetsutveckling är fullgången eller inte för att det ska anses vara barnpornografi i rättslig bemärkelse. För barnpornografibrott som anses vara ringa, finns fortfarande böter i straffskalan.

Ett problem med lagstiftningen som nyligen uppdagats är skyddet för barn som utsätts för sexuella övergrepp på internet. I ett uppmärksammat rättsfall under 2019 blev ett antal personer dömda i tingsrätten för sexuella övergrepp på barn som genomförts via internet, där flera av övergreppen gjorts av barnen på sig själva efter instruktioner från personerna. I hovrätten blev personerna friade för vissa delar av övergreppen, i synnerhet de som barnen spelat in och skickat på uppmaning från personerna men där personerna inte gett instruktioner i realtid. Denna dom tyder på att det finns luckor i lagen för hur barn är skyddade från internetrelaterade sexuella övergrepp.¹⁷⁰

8.2.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att alla barn under 18 år skyddas av barnpornografibrottet och att brottet betecknas som ett sexualbrott?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att barn som utsätts för sexuella övergrepp via internet skyddas fullt ut av lagstiftningen?

---

¹⁶⁹ Alla andra sexualbrott, mot såväl vuxna som barn, finns placerade tillsammans i kapitel 6 i brottsbalken. Det har lagts fram ett förslag om att föra över barnpornografibrottet till kapitel 6 i brottsbalken (se Ds 2018:23 Vissa frågor om barnpornografibrottet och om avskaffad preskription för allvarliga brott mot barn), men regeringen har ännu inte gått vidare med detta förslag.

¹⁷⁰ Svea Hovrätt. Dom i mål B 8435-19 den 22 oktober 2019. Se även

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/xPy6Ap/aklagare-overgreppsdom-blottar-luckor-i-lagen>

8.3 Rättskipning för unga lagöverträdare

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 58

Mot bakgrund av kommitténs allmänna kommentar nr 10 (2007) om barnets rättigheter inom rättskipning för unga lagöverträdare uppmanas konventionsstaten fortsätta sitt arbete med att rättskipningssystemet för unga lagöverträdare fullt ut ska överensstämma med konventionen och andra internationella normer.

Konventionsstaten uppmanas i synnerhet att

- a) säkerställa att barn som är frihetsberövade omedelbart får skälen till frihetsberövandet och sina rättigheter förklarade för sig på ett sätt som de förstår, i synnerhet rätten att få omedelbar tillgång till en försvarare, rätten att bli undersökt av en oberoende läkare, företrädesvis av någon de själva valt, och rätten att underrätta en anhörig, och konsulära myndigheter om så är lämpligt, samt även säkerställa att ingenting som sägs utan att ett juridiskt biträde är närvarande får användas under rättsprocessen,
- b) verka för alternativ till frihetsberövande och häktning och säkerställa att frihetsberövande, inklusive anhållande och häktning i väntan på rättegång, används som sista utväg och under kortast möjliga tid, och att detta regelbundet omprövas av en domare med sikte på att frihetsberövandet ska upphöra,
- c) i all relevant lagstiftning införa en begränsning av tidslängden för frihetsberövande i alla miljöer,
- d) säkerställa att alla frihetsberövade barn har samma lagstadgade rätt till utbildning.

Barn placeras fortfarande i arrest hos polisen, när de omhändertas misstänkta för brott. Detta trots att dessa lokaler inte är anpassade för barn. Det finns också fortfarande stora brister i statistiken hos polisen om hur många barn som placeras i arrest och hur länge de är placerade där. Trots att problemen med statistik uppmärksammades 2013 har det dröjt till 2019 innan arbetet med att digitalisera och standardisera statistik om barn i arrest inleddes, ett arbete som fortfarande är under uppbyggnad.¹⁷¹ Efter fråga från Barnombudsmannen våren 2019 kunde vi få ut information om att 1884 barn hade placerats i arrest under 2018. Det har inte heller skett någon förändring när det gäller hur lång tid ett barn kan vara placerat i arrest innan det ska släppas eller häktas. Det är fortfarande fyra dagar, samma som för vuxna, som gäller.

Polisen genomförde en mindre studie om barn i arrest 2018 för att få mer kunskap om hur många barn som placerades i arrest, varför, hur länge, könsfördelning osv. Utredarna besökte 14 olika arrester och identifierade 581 unika tillfällen då barn placerats i arrest under 2018. De allra flesta placerades där på grund av brottsmisstanke, men vissa barn placerades i arrest av andra anledningar, till exempel på grund av omhändertagande enligt lag om omhändertagande av berusande personer m.m (LOB) eller lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Medeltiden för hur länge ett barn var placerat i arrest var 12,5 timmar. 88 barn var placerade längre än 24 timmar. Längsta tid som ett barn var placerat var 96 timmar och 20 minuter, vilket är längre än de tillåtna 96 timmarna. Det

---

¹⁷¹ Information från Polismyndigheten till Barnombudsmannen vid dialoger hösten 2019.

Yngsta barnet som var placerat i arrest var 14 år, vilket inte är tillåtet. Det är tydligt i rapporten att det är vanligare med arrest ju äldre ett barn är. Rapporten identifierade också vissa samarbetsvårigheter med andra aktörer¹⁷², som ledde till att barn placerades i arrest/fick vara kvar längre än nödvändigt.¹⁷³

Ökningen av barn som häktats har fortsatt sedan den senaste granskningen. 2018 var det 150 barn som häktades misstänkta för brott.¹⁷⁴ Under 2018 har 47 barn varit häktade längre tid än 30 dagar, vilket är en minskning jämfört med 66 personer 2017. Ett fåtal barn har varit häktade så lång tid som 180 dagar.¹⁷⁵ Det finns idag ingen tidsbegränsning för hur länge ett barn (eller en vuxen) kan vara häktad innan rättegång.

2018 meddelades sammanlagt 3 936 domslut där barn dömdes för att ha begått någon form av brott. I 10 fall utdömdes fängelse som straff, 51 barn dömdes till sluten ungdomsvård och 4 barn dömdes till rättspsykiatrisk vård.¹⁷⁶

8.3.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att införa specifika regler för barn när det gäller arrest och häkte och att dessa efterlevs?
- Vilka åtgärder vidtar regeringen för att förebygga att barn dras in i kriminell verksamhet?

8.4 Brottsoffer och vittnen till brott

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015, punkt 60

Kommittén rekommenderar att konventionsstaten kräver att barnets bästa ska komma i första hand i rättsväsendets behandling av barn som utsatts för eller bevittnat brott och

- a) ger lämpligt stöd till barn som utsatts för eller bevittnat brott i hela rättsprocessen, tillsammans med juridiskt ombud, information om och tillgång till skadestånd och ger barn rätt till ställning som målsägande i rättsprocessen,
- b) vidtar alla nödvändiga åtgärder för att förhindra att processer som inbegriper barn som utsatts för brott drar ut på tiden

Barn som utsätts för brott, i första hand våldsbrott och sexualbrott, får i många fall komma till ett Barnahus för intervju/förhör, rättsmedicinsk undersökning och psykologiskt och socialt stöd. Barnahus finns dock inte tillgängligt i hela landet.¹⁷⁷ Det finns också stora skillnader i hur stödet ser ut på de olika Barnahusen, samt vilka brottsoffer¹⁷⁸ som får komma till dessa för intervju och stöd. Sekretesslagstiftningen försvårar samarbetet och annan lagstiftning försvårar statistikföring, vilket i sig försvårar uppföljning och planering av verksamheten.¹⁷⁹

Barn som upplever våld i hemmet har inte setts som målsägande i brottmålsprocessen och har därför inte haft rätt till eget ombud eller skadestånd. De har också sällan blivit kallade som vittnen och vårdnadshavaren har kunnat säga nej om polisen velat höra barnet. Det

¹⁷² Främst Nationella transportenheten, som drivs av Kriminalvården, och socialtjänsten, i ärenden som rör LVU.

¹⁷³ Polisen. Kartläggning av barn i polisarrest. 2019.

¹⁷⁴ Åklagarmyndigheten. Åklagarmyndighetens årsredovisning 2018. 2019. s 37.

¹⁷⁵ Åklagarmyndigheten. Åklagarmyndighetens årsredovisning 2018. 2019. s 39.

¹⁷⁶ Brottsförebyggande rådet. Tabell 440. Lagföringsbeslut efter huvudpåföljd och den lagförda personens ålder. 2018.

¹⁷⁷ Idag saknar 68 av 290 kommuner i Sverige tillgång till Barnahus.

¹⁷⁸ Särskilt kan nämnas 15-17-åringar, barn som upplever våld i hemmet och i vissa fall barn som utsätts för hedersrelaterad brottslighet.

¹⁷⁹ Barnafriad. Slutrapport Utvärdering av Barnahus. 2019.

finns nu ett förslag om att det ska bli brottsligt att låta ett barn bevittna¹⁸⁰ våld i hemmet. Därmed skulle barnet få målsägandestatus och ett eget ombud i processen. Detta brott är dock beroende av att ett grundbrott – det våld i hemmet som barnet bevittnat – också är konstaterat.¹⁸¹

8.4.1 Förslag på fråga till Sverige

- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att alla barn som utsätts för brott, oavsett var i landet barnet bor, blir förhörda och får stöd på ett Barnahus?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att underlätta samordning och samarbete på Barnahus?
- Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att säkerställa att barn som upplever våld i hemmet ses som målsägande med rätt till ombud och skadestånd?

9. Ratifikation av det fakultativa protokollet om ett klagomålsförfarande

Rekommendation från FN:s barnrättskommitté 2015

Kommittén rekommenderar att konventionsstaten, i syfte att ytterligare främja uppfyllandet av sitt åtagande om barnets rättigheter, ratificerar det fakultativa protokollet till konventionen

Sverige har ännu inte vare sig signerat eller ratificerat det fakultativa protokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande. Regeringen har inte officiellt gett uttryck för varför den inte har gjort så eller när det kan förväntas ske.

9.1.1 Förslag på fråga till Sverige

- När kommer Sverige ratificera det fakultativa protokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande?

---

¹⁸⁰ Detta har begränsats till att barnet sett eller hört våldet, inte att barnet tex upplever konsekvenserna av det.

¹⁸¹ SOU 2019:32 Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord.

Barnombudsmannen är en statlig myndighet med uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter. Vi har regelbunden dialog med barn och unga för att få kunskap om deras villkor och vad de tycker i aktuella frågor. Vi bevakar och driver på genomförandet av barnkonventionen i kommuner, landsting/regioner och myndigheter. Barnombudsmannen informerar, bildar opinion och föreslår förändringar i lagar och förordningar i frågor om barns och ungas rättigheter.